

MEET THE MUTHUKU FAMILY

HANDLEIDING

Serie *Ontmoet de Muthuku-familie*

Regisseur: Carren Atieno Otieno

Cameraman: Collins Napwori, Kimani Githae en Brian Mutua

Editor: Collins Napwori, Calvin Jabedo en Katarina Türler

Kleurcorrectie: Tony Magenta en Marco De Stefanis

Geluidsnabewerking: Rob van de Schootbrugge

Producer en eindredactie: Ayfer Ergün (Amnesty Nederland)

Met dank aan: de familie Muthuku, Mukuru Primary School

Lesproject *Meet the Muthuku family*

Concept, research, uitwerking en uittesten materiaal: Kirsja Oudshoorn

Didactische bijdragen en uittesten materiaal: Suzanne Fennema, Juke Fluitsma en Maaïke Neys

Redactie: Bernadette Booij, Ellen Nieuwenhuis en Jeroen Teitler

Inhoudelijke ondersteuning: Kitty den Boogert, Heerko Dijksterhuis, Kirsten van der Kallen en Sabine Park

Beeldredactie: Jorn van Eck en Karen Veldkamp

Allen Amnesty Nederland

Foto's:

© Stefano Bertacchini (omslag, pag. 1, 8, 9, 13, 18, 21, 27, 33, 39, 45, 46, 48, 51, 57, 59, 68)

© Karen Veldkamp/Amnesty International (pag. 2, 7, 17)

© Joseph Mathenge (pag. 5, 7, 13, 15, 19, 22, 24, 25, 28, 29, 37, 47, 52, 53, 55)

© Flickr/CC: Erfgoed-be, Ruud Morijn, Quite Simple (pag. 2), Ironmanixs (pag. 60), Maureen_Lunn (pag. 62)

© iStockphoto (pag. 2, 7, 11, 12, 16, 23, 34, 36)

Vormgeving: SAZZA, www.sazza.nl

Vormgeving handleiding: Goed in Vorm

Drukwerk: Grafiplan Nederland bv.

Bedankt voor het uittesten:

Basisschool de Lorentzschool in Leiden:

- leerlingen van groep 6D en meester Nui
- leerlingen van groep 7D en meester Mario
- leerlingen van groep 8D en meester Michiel

Basisschool De Kyckert in Wateringen:

- leerlingen van groep 7 en juf Laura
- leerlingen van groep 8 en juf Marlies

Basisschool Het Lichtbaken in Den Haag:

- leerlingen van groep 8 en juf Annemarie

Cosmicus College in Amsterdam:

- leerlingen van alle vijf brugklassen havo/vwo en Joyce de Grand en Tienke Mulder

Veluws College in Twello:

- leerlingen van drie brugklassen vmbo en een brugklas havo en Samantha Esmijer

AMNESTY INTERNATIONAL STREEFT NAAR EEN WERELD WAARIN IEDEREEN ALLE RECHTEN GENIET DIE ZIJN VASTGELEGD IN DE UNIVERSELE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS EN ANDERE INTERNATIONALE MENSENRECHTENINSTRUMENTEN. IN NAVOLGING VAN DEZE VISIE IS HET DE MISSIE VAN AMNESTY INTERNATIONAL OM ONDERZOEK TE DOEN EN ACTIE TE VOEREN GERICHT OP HET VOORKOMEN EN BEËINDIGEN VAN ERNSTIGE SCHENDINGEN VAN DEZE RECHTEN.

HET WERK VAN AMNESTY INTERNATIONAL WORDT MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR DE NATIONALE POSTCODE LOTERIJ.

© Amnesty International

Postbus 1968
1000 BZ Amsterdam
T (020) 626 44 36
E jongeren@amnesty.nl
I www.amnesty.nl en
www.amnestyopschool.nl

Mede mogelijk gemaakt door:

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

INHOUDSOPGAVE

DEEL 1: OVER DE PROJECTWEEK 5

- 1.1 Inleiding: uit logeren bij de familie Muthuku 6
- 1.2 Korte beschrijving project 7
- 1.3 Onderwerpen per aflevering 9
- 1.4 Suggesties invulling projectweek 11
- 1.5 Materialen project 12
- 1.6 Lesopzet 13
  - Les een 13
  - Les twee t/m negen 14
  - Les tien 15
- 1.7 Beginsituatie leerlingen 16
- 1.8 Leerdoelen 17
- 1.9 Aansluiting bij kerndoelen 18
  - Kerndoelen basisonderwijs 18
  - Kerndoelen onderbouw voortgezet onderwijs 19
- 1.10 Achtergrondinformatie: Amnesty International 20
- 1.11 Achtergrondinformatie: Mensenrechtenkwesities in Kenia 22
- 1.12 Bronnen 24

DEEL 2: DE WERKBLADEN 25

- 2.1 Wie zijn ze? 26
- 2.2 Hoe wonen ze? 30
- 2.3 Moeder werkt 34
- 2.4 Ziek zijn in Kenia 37
- 2.5 Naar school 40
- 2.6 Naar de kerk 43
- 2.7 Huishoudgeld 47
- 2.8 Vrije Tijd 52
- 2.9 Veiligheid 55
- 2.10 Toekomst 58

DEEL 3: DE REISBESCHIEDEN; EXTRA OPDRACHTEN 65

- 3.2 Reisbescheiden: ID-kaart 68
- 3.3 Reisbescheiden: Reisgids 69
- 3.4 Reisbescheiden: Wereldkaart 70
- 3.5 Reisbescheiden: Ticket 71

DEEL 4: BIJLAGEN 72

- 4.1 Tekst rap Ghetto Life 73
- 4.2 De kinderrechten: al jouw rechten op een rij 74
- 4.3 De mensenrechten: alle rechten voor volwassenen op een rij 75

DEEL 1: OVER HET PROJECT

1.1 INLEIDING: UIT LOGEREN BIJ DE FAMILIE MUTHUKU

Stel je voor dat Nederlandse scholieren een aantal dagen bij een gastgezin konden verblijven in Kenia. Het gastgezin, de familie Muthuku, is een familie die in een sloppenwijk van Nairobi woont.

Alle leden van de familie Muthuku laten hun jonge Nederlandse gasten toe in hun alledaagse leven. Hoe ziet hun huis eruit? Waar gaan de kinderen Muthuku naar school? Wat doen zij in hun vrije tijd? Hoe verdienen de ouders hun geld en lukt het ze om daarvan rond te komen? En hoe is de gezondheidszorg eigenlijk geregeld in de sloppen van Nairobi?

Een echte logeerpartij bij de Muthuku's zit er niet in. Maar het project *Meet the Muthuku family* zorgt er – met een beetje verbeeldingskracht – voor dat de leerlingen worden ondergedompeld in het leven in de sloppen van Nairobi. Het gevolg daarvan is dat leerlingen veel leren over de situatie daar: (over)leven in de sloppenwijk. Ze komen erachter dat armoede en aan armoede gerelateerde problemen, eigenlijk mensenrechten kwesties zijn. Wat zijn die mensenrechten dan precies? En hoe werken die? Ten slotte denken ze na over verbeteringen en mogelijke oplossingen van armoede. En natuurlijk dragen ze direct hun steentje bij door het project af te sluiten met een actie.

Het project *Meet the Muthuku family* is bestemd voor groep 6, 7 en 8 van het basisonderwijs en voor brugklassen in het voortgezet onderwijs. Per niveau en per klas moet bekeken worden hoe *Meet the Muthuku family* precies ingezet kan worden.

N.B.

Het is ook mogelijk om lessen van een uur te geven. Via de website kun je elke aflevering in de klas laten zien. De thema's van de afleveringen staan ook op de site en worden in deze handleiding besproken. De werkbladen (per aflevering) zijn afzonderlijk te bestellen, ook via www.amnestyopschool.nl.

1.2 KORTE BESCHRIJVING PROJECT

In 2011 heeft de Keniaanse filmmaakster Carren Atieno Otieno samen met Amnesty International en in samenwerking met de KRO, de serie *Ontmoet de familie Muthuku* gemaakt. Centraal in de tiendelige serie staat de familie Muthuku die in de sloppenwijk Mukuru Kayaba in de Keniaanse hoofdstad Nairobi woont. In elke aflevering neemt een ander gezinslid de kijker bij de hand en laat zien waar hij of zij woont, hoe een ziekenhuisbezoek verloopt en hoe onveilig de sloppenwijk is.

Bij deze serie is een lesproject gemaakt. Het concept is dat de leerling virtueel op reis gaat naar Nairobi en een paar dagen bij de Muthuku's verblijft. Tijdens het verblijf in de sloppenwijk Mukuru Kayaba leert de leerling van alles over het leven én de mensenrechtensituatie daar.

LES 1

De start (les één) van het project is het klaarmaken voor vertrek en voorkennis activeren met betrekking tot Kenia. Natuurlijk maken de leerlingen kennis met de familie Muthuku en de welvaartsverdeling in de stad Nairobi.

LES 2-9

De lessen twee tot en met negen behandelen verschillende onderwerpen, volgens hetzelfde stramien. Elke les begint met een 'weetje' gerelateerd aan het onderwerp. Daarna volgt een instapvraag of -opdracht, met – onder andere – als doel om voorkennis te activeren en of te motiveren.

De insteek van elk onderwerp is klein en persoonlijk. Een familielid vertelt, laat zien en neemt de leerlingen mee. Bij de afleveringen zijn kijkvragen gemaakt. Bespreek deze vooraf zodat de leerlingen weten waarnaar gevraagd gaat worden. In de kijkvragen staat het wel en wee van het dagelijks leven van het betreffende familielid centraal. Het gaat vaak om kleine dingen.

In de afleveringen worden thema's aangestipt die meer aandacht verdienen. Het gaat om grotere thema's zoals onderwijs voor jongens en meisjes, veiligheid in de sloppenwijk, de gezondheidszorg en natuurlijk kinder- en mensenrechten. In de teksten en verwerkingsopdrachten worden deze onderwerpen verder uitgewerkt. Per les wordt op twee onderwerpen dieper ingegaan. Daarvoor is per onderwerp een tekst en een verwerkingsopdracht gemaakt.

Na de verdieping en verwerking, volgt een opdracht waarbij de leerling de onderwerpen die aan de orde zijn gekomen, koppelt aan kinder- en mensenrechten.

Tot slot reflecteert de leerling op de hele les door de juiste polaroidfoto (sticker) te kiezen en in zijn werkboek bij de betreffende les te plakken. Daar bedenkt de leerling een ondertekening bij. Reflectie kan mondeling (klassikaal of in groepjes) verder plaatsvinden tijdens nabesprekingen. (Hoe zou hij het vinden om daar te wonen? Wat zou hij tegen de familie willen zeggen? Wat heeft de leerling geleerd van de les? Wat vond hij lastig? Et cetera.)

LES 10

De laatste les is weer afwijkend van het stramien zoals hierboven omschreven. In de laatste aflevering vertellen de Muthuku's over hun toekomstdromen. Verder gaat het in die les over de verdeling van welvaart en het analyseren van armoede, gezien vanuit mensenrechten.

De klas voert een gezamenlijke opdracht uit en daarna 'vliegen' de leerlingen naar Nederland terug. De leerling vouwt een vliegtuigje en de klas houdt een wedstrijd: wie is het eerste thuis? Wie lost het raadsel op dat op het vliegtuig te lezen is?

'Thuisgekomen' voeren de leerlingen gezamenlijk actie voor de inwoners van de sloppenwijk Mukuru Kayaba. Ze maken een groetenkaart waarop ze hun eigen familie tekenen, fotograferen of plakken.

Ook kunnen er petitieijsten besteld worden via de website www.amnestyopschool.nl. De klas kan handtekeningen zetten, maar ook kunnen de leerlingen de uitdaging aan om zoveel mogelijk handtekeningen op te halen!

EXTRA OPDRACHTEN

De extra opdrachten zijn in de vorm van reisbescheiden: een vliegticket, een ID, een wereldkaart en een reisgids, gemaakt. Deze opdrachten zijn bedoeld voor verdieping en verbreding van de aangeboden onderwerpen. Tevens is het bedoeld om snelle leerlingen meer uitdagingen te bieden.

Bij zowel de verwerkingsopdrachten als de extra opdrachten is rekening gehouden met de kerndoelen (zie verderop) en was Meervoudige Intelligentie een uitgangspunt. Het hele project is een concrete uitwerking van mensenrechteneducatie.

1.3 ONDERWERPEN PER AFLEVERING

AFLEVERING 1: WIE ZIJN ZE?

Reis mee naar Kenia en maak kennis met de Muthuku's. In Mukuru Kayaba, een van de grootste sloppenwijken van de hoofdstad Nairobi, wonen vader, moeder en hun tien kinderen. De oudste is 23 jaar en de jongste acht maanden. In tien afleveringen maken de Muthuku's de kijker tot een deel van hun leven. Lach, huil en swing mee met deze vrolijke Keniaanse familie die je niet meer loslaat.

AFLEVERING 2: HOE WONEN ZE?

In deze aflevering maak je kennis met de zestienjarige Jacob. Hij leidt de kijker rond in het huis van de familie, die een simpel maar over het algemeen gelukkig bestaan leidt. Maar is alles wel zo simpel als het lijkt? In Mukuru Kayaba blijkt zelfs naar de wc gaan een hele onderneming.

AFLEVERING 3: MOEDER WERKT

Als je in een sloppenwijk in Nairobi woont, kun je maar beter niet ziek worden. Ziekenhuizen zijn moeilijk toegankelijk als je, net als de familie Muthuku, nauwelijks geld hebt. Vaak is de plaatselijke apotheek een van de weinige alternatieven, maar dan ben je overgeleverd aan de kennis van degene die achter de toonbank staat en is het dus maar de vraag wat voor medicijnen je krijgt voorgeschreven. In deze aflevering vertelt moeder Rhoda, 'Mother Ndavi', over haar werk als vroedvrouw en haar eigen ervaringen met de Keniaanse gezondheidszorg.

AFLEVERING 4: ZIEK ZIJN IN KENIA

Faith is veertien jaar oud en besmet met het hiv-virus. Een paar jaar geleden werd ze verkracht door een buurman. Nadat ze in het ziekenhuis hoorde dat ze besmet was, zei ze tegen haar familie dat ze nog liever dood wilde dan dat ze moest leven met hiv. Nu, een paar jaar later, heeft ze haar ziekte geaccepteerd en maakt ze weer plannen voor de toekomst. Ze wil later dokter worden, zodat ze mensen kan helpen die ook hiv-positief zijn.

AFLEVERING 5: NAAR SCHOOL

Jeremiah is acht jaar en zit in de tweede klas van de Kaiyaba Primary school. In deze aflevering neemt hij de kijker mee naar zijn school, waar het alles behalve saai is. Want zodra de klas ook maar een beetje verveeld raakt, begint de leraar te zingen en te dansen. En meteen is iedereen weer wakker.

AFLEVERING 6: NAAR DE KERK

Voor veel mensen in Kenia speelt geloof een belangrijke rol. Ook voor de familie Muthuku. De zondag staat voor hen in het teken van naar de kerk gaan. Maar wie denkt dat het hier een gezamenlijk familie-uitje betreft heeft het mis: ieder lid van de familie gaat naar zijn eigen kerk.

AFLEVERING 7: HUISHOUDGELD

Net als voor de meeste mensen in de sloppenwijk Mukuru Kayaba is het ook voor de Muthuku's dagelijks de vraag of er wel genoeg geld is om te eten. Het ontbijt stellen ze vaak zo lang mogelijk uit zodat het daarna makkelijker vol te houden is tot het avondeten. Maar soms is er helemaal geen geld voor eten en gaat iedereen met honger naar bed. In de hoop dat morgen weer een betere dag is.

AFLEVERING 8: VRIJE TIJD

Wat doe je in je vrije tijd als je in Mukuru Kayaba woont, een van de grootste sloppenwijken in de Keniaanse hoofdstad Nairobi? De kinderen van de familie Muthuku laten de kijker kennis maken met hun hobby's. Creativiteit is daarbij zeer gewenst.

AFLEVERING 9: VEILIGHEID

Net als in veel andere sloppenwijken is veiligheid in Mukuru Kayaba een groot probleem. De familie Muthuku weet er alles van: er is al een paar keer ingebroken in hun huis. Maar ook op straat ben je niet veilig. Met creatieve oplossingen probeert het gezin vat te houden op de situatie. Door vooral vriendelijk te blijven tegen de dieven bijvoorbeeld.

AFLEVERING 10: TOEKOMST

Wat voor wensen heb je als je geboren bent in Mukuru Kayaba, een van de grootste sloppenwijken in de Keniaanse hoofdstad Nairobi? In deze aflevering deelt een aantal leden van de familie Muthuku zijn toekomstdromen met de kijker. Een dure sportauto blijkt zeker zo belangrijk is als iedere dag voldoende te eten.

1.4 SUGGESTIES INVULLING PROJECTWEEK

WAT LEVERT AMNESTY?

1. Dit project geeft invulling aan **tien complete lessen**, met daarbij extra opdrachten (de zogenaamde reisbescheiden), inclusief groetenactie (het tekenen en schrijven van kaarten) gericht aan de inwoners van de sloppenwijk Mukuru Kayaba.
2. Ook kunnen er **petitielijsten Kinderrechten in sloppenwijken** besteld worden (www.amnestyopschool.nl) waarin de Keniaanse president wordt opgeroepen ervoor te zorgen dat de kinderrechten in de sloppenwijken worden gerespecteerd.
3. Op de dvd staat de **videoclip** van de rap die de jongens Muthuku zingen. Laat de rap zien en geef de klas de opdracht een tegenhanger te maken, inclusief natuurlijk een videoclip.
4. Besteed één of twee lessen techniek en/of kunstzinnige vorming aan het maken van **bewegend speelgoed** of een **spel**. Dit kan worden ingestuurd naar Amnesty International Nederland, eenheid Educatie, Postbus 1968, 1000 BZ in Amsterdam. Amnesty stelt een tentoonstelling samen over kinderen en hun zelfgemaakte speelgoed. Daaraan kan uw klas een bijdrage leveren.
5. Op www.amnestyopschool.nl kan de **game** gespeeld worden die hoort bij het *Meet the Muthuku family*-project. Dit kunnen de leerlingen als huiswerk doen.

VOOR VERDERE INVULLING VAN EEN PROJECTWEEK:

1. Laat leerlingen (in groepjes) een onderwerp uitkiezen. Per groepje bereiden zij een **presentatie** voor. Amnesty heeft informatieboekjes ter voorbereiding van presentaties (of werkstukken en/of spreekbeurten). Over de volgende onderwerpen zijn boekjes beschikbaar: *Het werk van Amnesty, Kinderrechten* en een over *Economische, sociale en culturele rechten*.
2. Kijk op de website www.slumstories.org, daar vind je het wereldwijde Amnesty International project Slumstories, waarin onder andere korte reportages gemaakt worden over mensen in sloppenwijken over de hele wereld.
3. Het project van fotograaf Jonas Bendikson is te bekijken op de Engelstalige website www.theplaceswelive.com. Bendikson fotografeerde in vier wereldsteden mensen in hun woning in een sloppenwijk. De steden die hij bezocht zijn: Nairobi, Caracas, Jakarta en Mumbai.

WAT MOET U ZELF (EVENTUEEL) NOG DOEN?

Een les over de geschiedenis van Kenia zou een uitstekende aanvulling zijn op het project *Meet the Muthuku family*. Verder ligt het voor de hand om een muzikles en/of dansles te besteden aan Keniaanse muziek. Ook zou een taalles Swahili (en/of Sheng) interessant zijn, hiervoor is veel te vinden op internet of in de bibliotheek. Ook is er veel aanvullende informatie te vinden in reisgidsen.

1.5 MATERIALEN PROJECT

DE LEERKRACHT OF DOCENT ONTVANGT:

- een dvd met tien afleveringen van de serie *Ontmoet de familie Muthuku*;
- een handleiding, inclusief achtergrondinformatie en antwoorden bij het leerlingwerkboek en de extra opdrachten;
- een Amnesty reistandenborstel.

ELKE LEERLING ONTVANGT:

(er zit voor 32 leerlingen materiaal bij)

- een werkboek *Meet the Muthuku family*, inclusief vier 'reisbescheiden' (extra opdrachtkaarten in de vorm van een ID, wereldkaart, reisgids en vliegticket);
- een stickervel met 'polaroidfoto's';
- een A4 waarvan een vliegtuigje gevouwen kan worden;
- één pilotenstickertje per leerling (er zijn twee stickervellen met elk 16 stickers erop);
- een groetenkaart;
- een keycord.

1.6 LESOPZET

LES EEN

OPZET

- **Inleiding: voorkennis activeren en kennismaken met de familie Muthuku**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 15 minuten
- **Kern: mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 25 minuten
- **Verwerking: toetsen armoedekwestie aan mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 15 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN

- reistandenborstel
- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

SUGGESTIES VOOR AANDACHTRICHTERS

1. Start met de reistandenborstel. Zeg dat je vandaag met het vliegtuig op reis gaat en dat je je spullen aan het pakken bent. Laat de reistandenborstel aan de leerlingen zien en vertel dat je dit in je handbagage stopt, want stel dat je koffer kwijtraakt... De leerlingen zullen vragen wat dat dan is. Laat zien dat het een tandenborstel is en hoe het werkt.
2. Neem een koffer mee en stop daar wat vakantiekleiding in. Zorg ervoor dat het dezelfde kleren zijn die in één van de eerste opdrachten in les één aan de orde komen. (Zwemspullen, paspoort, reisgids, bling-bling oorbellen, mobiele telefoon etc.)
3. Zet een pilotenpet op en ga bij de deur staan als de leerlingen de klas binnenkomen. Reik hen bij de deur twee kaarten van de reisbescheiden uit: de ID-kaart en het vliegticket. Vertel dat jullie op reis gaan. Waarheen? Dat vertel je straks wel.
4. Neem je paspoort of ID mee en laat het zien. Vertel dat je op reis gaat naar een ver land in Afrika.
5. Leg de werkboekjes op de tafels klaar. Laat elk kind het boekje nog niet openslaan. Laat hen goed kijken naar de familie Muthuku. Stel wat vragen: Hoeveel kinderen zijn er? Hoe heten de oudste en de jongste? Waar zouden zij wonen? Enzovoorts. Vraag dan wat zij ervan zouden vinden om (zogenaamd) een reis te maken naar Nairobi en een paar dagen bij het gastgezin de familie Muthuku te logeren. Hoe zou de klas dat vinden? Spannend, leuk of zou je je ouders missen?

LES TWEE T/M NEGEN

OPZET

- **Inleiding: voorkennis activeren en leerlingen motiveren door middel van de instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5 - 10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan**
Onderwerp 2: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5 - 10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

LES TIEN

OPZET

- **Inleiding: persoonlijke ontwikkeling en afscheid nemen van de familie Muthuku**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 10 minuten
- **Kern: armoedeproblematiek en analyse daarvan plus koppelen armoede aan kinder -en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 20 minuten
- **Verwerking: oplossingen bedenken voor de armoedeproblematiek en verdeling welvaart, gezien vanuit kinder -en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 10 - 15 minuten
- **Reflectie project**
Werkvorm: individueel en klassikaal
Duur: 10 - 15 minuten
- **Actie**
Werkvorm: individueel en klassikaal
Duur: 10 minuten
N.B. Amnesty Nederland zamelt **geen** geld in voor de familie Muthuku. De acties bestaan uit: een solidariteitsactie (groetenkaart) en de petitie *Kinderrechten in sloppenwijken*.

BENODIGDHEDEN

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- de A4-tjes waarvan een vliegtuigje gevouwen kan worden
- twee stickervellen met pilootjes (voor elke leerling één stickertje)
- wereldkaart of prullenbak
- groetenkaarten
- (eventueel petitielijsten, te bestellen op www.amnestyopschool.nl)
- keycards (om uit te delen)

1.7 BEGINSITUATIE LEERLINGEN

- De leerlingen geven blijk van een leergierige houding.
- De leerlingen zijn maatschappelijk betrokken.
- De leerlingen zijn in staat zich in te leven in een virtuele reis naar en verblijf bij de familie Muthuku.
- De leerlingen kunnen uitleggen dat hun leven hier in Nederland anders is dan het leven van kinderen in sloppenwijken (overal ter wereld) leven.
- De leerlingen kunnen voorbeelden geven van de gevolgen van leven in armoede.
- Het lees- en rekenniveau van de leerlingen is conform het gemiddelde niveau van de betreffende jaargroep.
- De leerlingen kunnen zowel zelfstandig als in tweetallen als in groepjes (samen)werken.

1.8 LEERDOELEN

KENNIS

- De leerling is in staat om het raamwerk (de ondeelbaarheid en de universaliteit) van kinder- en mensenrechten aan de hand van voorbeelden uit te leggen.
- De leerling is in staat om na afloop van het project minimaal tien kinder- en mensenrechten op te noemen.
- De leerling is in staat om na afloop van het project over minimaal vijf schendingen van kinder- en mensenrechten in Kenia te vertellen.
- De leerling kan na afloop van het project uitleggen wat armoede is, en wat de gevolgen van armoede op korte en lange termijn (voor mensen) zijn.
- De leerling is in staat om na afloop van het project uit te leggen waarom armoede (verdeling van welvaart) een kinder- en mensenrechtenkwestie is.
- De leerling is in staat om na afloop van het project uit te leggen dat er verschillende partijen en hun belangen zijn, die bij de bestrijding van armoede een rol spelen.

VAARDIGHEDEN

- De leerling is in staat zich voor te stellen hoe het zou zijn om daadwerkelijk een tijdje in de sloppenwijk van Nairobi te verblijven.
- De leerling heeft een breed beeld ontwikkeld van het leven in de sloppenwijk van Nairobi en kan daar aan de hand van minimaal vijf thema's boeiend over vertellen.
- De leerling is in staat om situaties uit zowel zijn eigen omgeving als elders op de wereld, te koppelen aan kinder- en mensenrechten.
- De leerling is in staat om zelfstandig meer informatie over kinder- en mensenrechten, wonen in de sloppenwijken en/of armoede in Kenia op te zoeken, en daarbij gebruik te maken van verschillende bronnen
- De leerling is in staat om zowel individueel, in groepjes als klassikaal goed (samen) te werken.

HOUDING

- De leerling geeft blijk van (toegenomen) interesse in het onderwerp kinder- en mensenrechten.
- De leerling geeft blijk van (toegenomen) interesse in het onderwerp armoede, verdeling van welvaart.
- De leerling geeft blijk van inlevingsvermogen in het leven van kinderen en mensen in de sloppenwijk.
- De leerling is in staat om te reflecteren op de gevolgde lessen, het totale project en zijn eigen leerproces hierin.
- De leerling wil een bijdrage leveren aan de missie van Amnesty (alle mensen genieten van hun mensenrechten), door (een) actie(s) te voeren.

1.9 AANSLUITING BIJ KERNDOELEN

KERNDOELEN BASISONDERWIJS

- **Nederlands: Mondeling onderwijs**
  1. De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.
  2. De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren.

- **Nederlands: Schriftelijk onderwijs**
  4. De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen.
  7. De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten.
  9. De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.

- **Nederlands: Taalbeschouwing, waaronder strategieën**
  12. De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.

- **Engels**
  14. De leerlingen leren in het Engels informatie te vragen of geven over eenvoudige onderwerpen en zij ontwikkelen een attitude waarbij ze zich durven uit te drukken in die taal.
  15. De leerlingen leren de schrijfwijze van enkele eenvoudige woorden over alledaagse onderwerpen.

- **Rekenen/wiskunde: Wiskundig inzicht en handelen**
  24. De leerlingen leren praktische en formele rekenwiskundige problemen op te lossen en redeneringen helder weer te geven.

- **Rekenen/wiskunde: Getallen en bewerkingen**
  26. De leerlingen leren structuur en samenhang van aantallen, gehele getallen, kommagetallen, breuken, procenten en verhoudingen op hoofdlijnen te doorzien en er in praktische situaties mee te rekenen.

- **Rekenen/wiskunde: Meten en meetkunde**
  33. De leerlingen leren meten en leren te rekenen met eenheden en maten, zoals bij tijd, geld, lengte, omtrek, oppervlakte, inhoud, gewicht, snelheid en temperatuur.

- **Oriëntatie op jezelf en de wereld: Mens en samenleving**
  37. De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.

- **Oriëntatie op jezelf en de wereld: Ruimte**
  47. De leerlingen leren de ruimtelijke inrichting van de eigen omgeving te vergelijken met die in omgevingen elders, in binnen- en buitenland, vanuit de perspectieven landschap, wonen, werken, bestuur, verkeer, recreatie, welvaart, cultuur en levensbeschouwing. In ieder geval wordt daarbij aandacht besteed aan twee lidstaten van de Europese Unie en twee landen die in 2004 lid werden, de Verenigde Staten en een land uit Azië, Afrika en Zuid-Amerika.
  50. De leerlingen leren omgaan met kaart en atlas, beheersen de basistopografie van Nederland, Europa en de rest van de wereld en ontwikkelen een eigentijds geografisch wereldbeeld.

KERNDOELEN ONDERBOUW VOORTGEZET ONDERWIJS

- **Nederlands**
  3. De leerling leert strategieën te gebruiken voor het uitbreiden van zijn woordenschat.
  4. De leerling leert strategieën te gebruiken bij het verwerven van informatie uit gesproken en geschreven teksten.
  5. De leerling leert in schriftelijke en digitale bronnen informatie te zoeken, te ordenen en te beoordelen op waarde voor hemzelf en anderen.
  6. De leerling leert deel te nemen aan overleg, planning, discussie in een groep.
  8. De leerling leert verhalen, gedichten en informatieve teksten te lezen die aan zijn belangstelling tegemoet komen en zijn belevingswereld uitbreiden.

- **Engels**
  11. De leerling leert verder vertrouwd te raken met de klank van het Engels door veel te luisteren naar gesproken en gezongen teksten.
  12. De leerling leert strategieën te gebruiken voor het uitbreiden van zijn Engelse woordenschat.
  15. De leerling leert in spreektaal anderen een beeld te geven van zijn dagelijks leven.

- **Rekenen en wiskunde**
  20. De leerling leert alleen en in samenwerking met anderen in praktische situaties wiskunde te herkennen en te gebruiken om problemen op te lossen.
  22. De leerling leert de structuur en de samenhang te doorzien van positieve en negatieve getallen, decimale getallen, breuken, procenten en verhoudingen, en leert ermee werken in zinvolle en praktische situaties.
  24. De leerling leert meten, leert structuur en samenhang doorzien van het metrieke stelsel, en leert rekenen met maten voor grootheden die gangbaar zijn in relevante toepassingen.
  27. De leerling leert gegevens systematisch te beschrijven, ordenen en visualiseren, en leert gegevens, representaties en conclusies kritisch te beoordelen.

- **Mens en maatschappij**
  36. De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.
  38. De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun omgeving te plaatsen.
  41. De leerling leert de atlas als informatiebron te gebruiken en kaarten te lezen en te analyseren om zich te oriënteren, zich een beeld van een gebied te vormen of antwoorden op vragen te vinden.
  46. De leerling leert over de verdeling van welvaart en armoede over de wereld hij leert de betekenis daarvan te zien voor de bevolking en het milieu, en relaties te leggen met het (eigen) leven in Nederland.
  47. De leerling leert actuele spanningen en conflicten in de wereld te plaatsen tegen hun achtergrond, en leert daarbij de doorwerking ervan op individuen en samenleving (nationaal, Europees en internationaal), de grote onderlinge afhankelijkheid in de wereld, het belang van mensenrechten en de betekenis van internationale samenwerking te zien.

1.10 ACHTERGRONDINFORMATIE: AMNESTY INTERNATIONAL

AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty's missie

Amnesty International streeft naar een wereld waarin iedereen alle rechten geniet die zijn vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en andere internationale mensenrechtendocumenten. Dit streven wordt inhoud gegeven door het doen van onderzoek en het voeren van actie gericht op het tegengaan en stoppen van ernstige schendingen van al deze rechten, zoals het recht op lichamelijke en geestelijke onschendbaarheid, het recht op vrijheid van geweten en meningsuiting, en het recht om niet te worden gediscrimineerd.

Geschiedenis

Op 19 november 1960 las de Londense advocaat Peter Benenson in de krant een bericht over twee Portugese studenten die tot zeven jaar gevangenisstraf waren veroordeeld omdat ze een drank uitbrachten op de vrijheid. Benenson was verontwaardigd en begon de actie 'Appeal for Amnesty 1961'. Na een jaar werd besloten de actie voort te zetten in een permanente organisatie: Amnesty International, een bekende mensenrechtenorganisatie, die steun krijgt uit de hele wereld.

ACHTERGRONDINFORMATIE KINDER- EN MENSENRECHTEN

In het Verdrag inzake de Rechten van het Kind zijn 54 kinderrechten vastgelegd. De laatste dertien van deze rechten gaan over het verdrag zelf. Daarom hanteren wij 41 rechten, waarvan de laatste (artikel 41) stelt dat alle rechten in het betreffende land die beter voorzien in de rechten voor kinderen, geldig zijn boven het Kinderrechtenverdrag.

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) bestaat uit dertig artikelen. Deze dertig artikelen omvatten zo'n zestig rechten. Een verkorte versie van de UVRM is achterin deze docentenhandleiding opgenomen.

Geschiedenis kinderrechten

De Volkenbond nam in 1924 de Verklaring van Genève aan, waarin de verplichtingen en verantwoordelijkheden van volwassenen tegenover kinderen kort staan beschreven. De aanleiding waren de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog. Het bedrag bestaat uit vijf rechten die het kind te beschermen. Een voorbeeld: het kind moet als het ziek of gewond is voldoende medische zorg krijgen. Bij het opstellen van deze vijf rechten, werd niet vanuit het kind gedacht, maar werd vóór het kind gedacht.

Natuurlijk leidde de Tweede Wereldoorlog tot meer belangstelling voor kinder- en mensenrechten. In 1946 werd het United Nations Children's Fund (Unicef) opgericht door de Verenigde Naties (VN). Unicef had als taak voedsel- en medische hulp te verstrekken aan kinderen die slachtoffer waren van de oorlog. De verhoogde aandacht voor kinder- en mensenrechten uitte zich ook in het aannemen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens door de VN in 1948. Twee jaar daarna werd het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens aangenomen. De Raad van Europa houdt toezicht op de naleving ervan. Tevens werd de verklaring die de Volkenbond in 1924 opstelde, opnieuw tegen het licht gehouden. Uiteindelijk resulteerden al deze ontwikkelingen erin dat de Verenigde Naties de Verklaring van de Rechten van het Kind in 1959 aannam.

In 1979 bestond de Verklaring van de Rechten van het Kind twintig jaar. UNESCO (de educatieve, wetenschappelijke en culturele organisatie van de VN) riep 1979 uit tot 'Internationaal Jaar van het Kind'. Toen gingen er stemmen op om de mogelijkheden voor een verdrag te onderzoeken. Een verdrag geeft immers een veel steviger, internationale basis dan een verklaring, aangezien het juridisch bindend is. Voor het eerst waren de internationale non-gouvernementele organisaties de belangrijkste leveranciers voor zowel de inhoud als de ontwerp teksten.

In 1989 was het dan eindelijk zover, het verdrag kon worden voorgelegd aan de lidstaten van de VN. In het verdrag komt een nieuw kindbeeld naar voren. Een kind wordt niet langer gezien als een hulpeloos onderwerp van liefdadigheid, maar

ook niet als eigendom van ouders. Kinderen zijn mensen met hun eigen rechten. Kinderen worden gezien als individuen, als familieleden en als lid van de gemeenschap. Het kind staat centraal in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, zie het belangrijke artikel 3.1

Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging.

Geschiedenis mensenrechten

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) werd op 10 december 1948 aangenomen door de Verenigde Naties. De VN werden direct na de Tweede Wereldoorlog opgericht met als doel te voorkomen dat de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog zich zouden herhalen. De wereld moest veiliger, de welvaart groter en wereldvrede dichterbij. Alle landen die bij de VN horen hebben beloofd zich aan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens te houden.

In de jaren nadat de UVRM geschreven is, zijn er veel mensenrechtenverdragen bij gekomen. Deze internationale verdragen zijn bindend, in tegenstelling tot verklaringen. Voorbeelden van internationale verdragen op het gebied van mensenrechten zijn: het Internationale Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (1966) en het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (1966). Er is ook een verdrag speciaal voor de bescherming van kwetsbare groepen, zoals inheemse volken, mensen met een lichamelijke beperking en, zoals hierboven staat beschreven, kinderen.

De mensenrechten- en plichten zijn universeel en ondeelbaar. Universeel betekent dat ze voor iedereen gelden, altijd en overal. Ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden: alle rechten zijn even belangrijk. Landen mogen niet 'shoppen' in de mensenrechten en zeggen: die doen we wel en die doen we niet. Een vergelijking kan gemaakt worden met de muren van een huis: als er een aantal stenen tussenuit gehaald wordt, staat het huis minder stevig. Voor het systeem van de mensenrechten geldt ook dat het geheel minder stevig is als de meeste rechten wel gerespecteerd worden, maar een aantal niet. Immers: wat heeft een kind aan zijn recht op onderwijs als hij elke dag moet werken voor zijn geld? En kunnen kinderen wel goed leren als hun magen elke dag rammelen van de honger?

Zoals Eleanor Roosevelt in 1948 zo treffend verwoordde:

'Waar beginnen de universele mensenrechten? Op kleine plaatsen, dicht bij huis - zo dichtbij en zo klein dat ze op geen enkele kaart van de wereld gezien kunnen worden. Maar die plekken zijn de wereld van het individu; de buurt waar hij woont; de school die hij bezoekt; de fabriek, boerderij of kantoren waar hij werkt. Als deze rechten daar geen betekenis hebben, hebben ze weinig betekenis ergens anders.'

1.11 ACHTERGRONDINFORMATIE: MENSENRECHTENKWESTIES IN KENIA

Bron: Amnesty International Jaarboek 2011 (situatie 2010)

FEITEN EN CIJFERS

Staatshoofd en regeringsleider: Mwai Kibaki

Hoofdstad: Nairobi

Doodstraf: in de praktijk afgeschaft

Internationaal strafhof: geratificeerd

Bevolking: 41,6 miljoen

Levensverwachting: 57,1 jaar

Kindersterfte onder vijf jaar (jongen/meisje): 112/95 per 1000

Alfabetisme: 87 procent

ZORGEN VAN AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty International maakt zich onder meer zorgen over de miljoenen sloppenwijkbewoners in Kenia. De autoriteiten besteden geen aandacht aan hun leefomstandigheden en bieden geen bescherming. Bovendien hangt hen het gevaar van illegale huisuitzettingen boven het hoofd. De politie en de veiligheidstroepen gebruiken veel geweld. De autoriteiten tonen weinig politieke wil om de verantwoordelijken voor mensenrechtenschendingen aan te pakken.

NIEUWE GRONDWET

Er werd een nieuwe Grondwet aangenomen bij de verkiezingen van 4 augustus 2010. De Grondwet trad op 27 augustus 2010 in werking. Het biedt een bredere basis voor de bescherming en de uitoefening van mensenrechten. Bovendien biedt de Grondwet een kader voor het aanpakken van de hoognodige politieke, juridische en overige hervormingen. De regering introduceerde een aantal wetten dat erop gericht is de bepalingen van de nieuwe grondwet in praktijk te brengen. Er heerst echter nog steeds straffeloosheid voor mensenrechtenschendingen uit het verleden en heden, onder andere voor misdrijven die zijn gepleegd tijdens het geweld na de verkiezingen van 2007-2008 en voor endemisch geweld tegen vrouwen.

STRAFFELOOSHEID

De Keniaanse regering had in 2010 drie wetten aangekondigd die het politieapparaat zouden hervormen. Het ging om de Independent Policing Oversight Authority Bill (met als doel een instantie op te richten die het politieapparaat controleert), de National Police Service Bill (met als doel een nieuw raamwerk voor het politieapparaat neer te zetten) en de National Police Service Commission Bill (met als doel een commissie voor het politieapparaat op te stellen). Deze wetten zijn in 2011 door het parlement aangenomen.

Er zijn meerdere gevallen van politiegeweld en geweld door andere veiligheidsdiensten gerapporteerd. Geen enkele politiemann of iemand van de veiligheidsdienst heeft voor de rechter moeten verschijnen.

GEWELD TEGEN VROUWEN

Seksueel geweld tegen vrouwen (en andere vormen van *gender based* geweld) blijft alom aanwezig in het hele land. Uit het officiële onderzoek uit 2008-2009 (Democratic and Health Survey) bleek dat huiselijk geweld was wijdverspreid, in het bijzonder verkrachting binnen het huwelijk, dat niet strafbaar is volgens de Keniaanse wet. Datzelfde onderzoek wees uit dat vrouwens besnijdenis nog steeds gebruikelijk was onder bepaalde leefgemeenschappen. Slachtoffers van seksueel geweld hebben te lijden onder een sociaal stigma, dat heeft tot gevolg dat incidenten van seksueel geweld en *gender based* zelden gerapporteerd worden.

WOONRECHTEN

De regering faalt in het uitvoeren van bestaande wetten en regelgeving met betrekking tot sanitaire voorzieningen in sloppenwijken en informele nederzettingen, zodat het miljoenen mensen ontbreekt aan toegang tot toiletten in hun woning en privé wasgelegenheden. Het ontbreken van toegang tot sanitaire voorzieningen in de directe woonruimte, gecombineerd met een afwezig politieapparaat in de sloppenwijken, maakt dat het leven voor vrouwen in de sloppenwijk, vooral 's nachts gevaarlijk is met het oog op seksueel geweld.

GEDWONGEN HUISUITZETTINGEN

Inwoners van sloppenwijken leven onder constante angst voor huisuitzettingen. Zo ook de 50.000 mensen die langs het treinspoor wonen. Deze inwoners kregen dertig dagen van te voren te horen dat zij weg moesten vanwege een bouwproject. Er werd geen compensatie of vervangende woonruimte aangeboden.

In juli 2010 vernietigden bulldozers in opdracht van de Nairobi City Council ongeveer 100 huizen en 470 marktstalletjes. Er was van te voren geen aankondiging naar de inwoners uit gegaan. Boze slachtoffers raakten slaags met de politie, dat weer leidde tot politiegeweld waarbij een 74-jarige man van dichtbij werd neergeschoten. Tegen het eind van het jaar was de verantwoordelijke politieagent nog niet aangeklaagd. Door de gedwongen huisuitzettingen werden honderden mensen dakloos en/of kwamen zonder werk te zitten.

Eind 2010 heeft de Keniaanse regering nog steeds uitvoering gegeven aan haar plechtige belofte om nationale richtlijnen omtrent huisuitzettingen op te stellen.

De regering heeft verscheidene malen aangekondigd dat duizenden mensen uit het Mau Forest Complex weg moesten. Honderden gezinnen verlieten in 2009 het Complex en verbleven in tentenkampen, zonder toegang tot noodvoorzieningen zoals medicijnen.

ONTHEEMDEN

Er zijn duizenden ontheemden als gevolg van het geweld na afloop van de verkiezingen van 2007-2008. In september 2010 had de regering slechts aan een paar honderd huishoudens leefgebied toegewezen. In totaal zijn er zo'n 30.000 mensen die in twaalf voorlopige tentenkampen verblijven.

DOODSTRAF

De doodstraf wordt nog steeds opgelegd, maar er zijn geen executies gerapporteerd. In de nieuwe Grondwet is de doodstraf nog steeds opgenomen.

WAT DOET AMNESTY? EEN SUCCESVERHAAL

Amnesty heeft samen met een paar zogeheten 'Community Based Organisations' (CBO's: lokale mensenrechtenorganisaties) 'belcirkels' ingesteld om het huiselijk geweld terug te dringen.

De medewerkers van de CBO's zijn getraind door Amnesty, met name op het gebied van woonrechten en vrouwenrechten. Vervolgens zijn afspraken gemaakt met ziekenhuizen enerzijds en met de politie anderzijds.

Als er een geval van huiselijk geweld plaats heeft gevonden, kan het slachtoffer bellen met een zogenaamde 'gender defender'. Deze persoon komt naar het slachtoffer toe en gaat samen met het slachtoffer aangifte doen bij de politie en langs het ziekenhuis. Dit project loopt nu een paar jaar en is succesvol gebleken.

1.12 BRONNEN

WERKBOEK

- **Amnesty International**
  - *Een menswaardig bestaan. Economische, Sociale en Culturele Rechten*, Amnesty International Nederland, 2007
  - *Demand Dignity: Amnesty International begins visit to Kenya with the marginalised*, Amnesty-persbericht, 8 juni 2009
  - *Demand Dignity: Slums. Human Rights live here*, Amnesty-document, ACT 35/004/2009
  - *Demand Dignity: Kenya. The unseen majority: Nairobi's two million slum-dwellers*, Amnesty-rapport, AFR 32/005/2009
  - *Demand Dignity: Insecurity and indignity. Women's experiences in the slums of Nairobi, Kenya*, Amnesty-rapport, AFR 32/002/2010
  - *Demand Dignity: Risking rape to reach a toilet. Women's experiences in the slums of Nairobi, Kenya*, Amnesty-document, AFR 32/006/2010
  - *Poverty and Human Rights. Films, an assembly, lessons and information to inspire students aged 14+*, Amnesty International UK, 2010
  - *Demand Dignity: Stop forced evictions in Africa*, Amnesty-document, AFR 0101/006/2010
  - *Amnesty International Jaarboek 2011* (situatie 2010), www.amnesty.org/en/annual-report/2011
  - *Stop gedwongen huissuitzettingen*, uitgave in het kader van Amnesty Internationals Campagne voor menswaardig wonen, Amnesty International Nederland, 2011
- **UN-HABITAT**
  - *Sanitation: A human rights imperative*, kwartaal periodiek, (UN-HABITAT, 2010)
  - *State of the Urban Youth 2010/2011: levelling the Playing Field*, (UN-HABITAT, 2010)
  - *Quick guide 4: Eviction Housing the poor in African cities. Eviction: Alternatives to the destruction of urban poor communities*, (UN-HABITAT, 2011)
  - *Forced Evictions. Global crisis, global solutions*, (UN-HABITAT, 2011)
  - *Losing your home. Assessing the impact of eviction*, (UN-HABITAT, 2011)
  - *Building urban safety through slum upgrading*, (UN-HABITAT, 2011)
  - *Improvising water operator finances through better practises - experiences from East Africa*, brochure, (UN-HABITAT, 2011)
- **UNICEF**
  - *The state of the World's Children 2011: Adolescence - An age of opportunity*, (Unicef, 2011)
  - www.childinfo.org/hiv_aids_factsheets.html
  - www.unicef.org/infobycountry/kenya_statistics.html
  - www.unicef.org/kenya_wes.pdf
- **Overige**
  - www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/
  - www.who.int/water_sanitation_health/hygiene/envsan/minimumquantity.pdf
  - www.hivnet.org
  - nl.wikipedia
  - en.wikipedia
- **Reisbescheiden (extra opdrachten), bewerkingen uit:**
  - *A, B, C. Teaching Human Rights. Practical activities for primary and secondary schools*, United Nations, 2004
  - *Lift off*, Amnesty International Ireland, 2008

DEEL 2: DE WERKBLADEN

2.1 WIE ZIJN ZE?

OPZET LES 1

- **Inleiding: voorkennis activeren en kennismaken met de familie Muthuku**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 15 minuten
- **Kern: mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 25 minuten
- **Verwerking: toetsen armoedekwestie aan mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 15 minuten
- **Reflectie**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 1

- reistandenborstel
- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

SUGGESTIES VOOR AANDACHTSRICHTERS

1. Start met de reistandenborstel. Zeg dat je vandaag met het vliegtuig op reis gaat en dat je je spullen aan het pakken bent. Laat de reistandenborstel aan de leerlingen zien en vertel dat je dit in je handbagage stopt, want stel dat je koffer kwijtraakt... De leerlingen zullen vragen wat dat dan is. Laat zien dat het een tandenborstel is en hoe het werkt.
2. Neem een koffer mee en stop daar wat vakantiekleiding in. Zorg ervoor dat het dezelfde kleren zijn die in één van de eerste opdrachten in les één aan de orde komen. (Zwemspullen, paspoort, reisgids, bling-bling oorbellen, mobiele telefoon etc.)
3. Zet een pilotenpet op en ga bij de deur staan als de leerlingen de klas binnenkomen. Reik hen bij de deur twee kaarten van de reisbescheiden uit: de ID-kaart en het vliegticket. Vertel dat jullie op reis gaan. Waarheen? Dat vertel je straks wel.
4. Neem je paspoort of ID mee en laat het zien. Vertel dat je op reis gaat naar een ver land in Afrika.
5. Leg de werkboekjes op de tafels klaar. Laat elk kind het boekje nog niet openslaan. Laat hen goed kijken naar de familie Muthuku. Stel wat vragen: Hoeveel kinderen zijn er? Hoe heten de oudste en de jongste? Waar zouden zij wonen? Enzovoorts. Vraag dan wat zij ervan zouden vinden om (zogenaamd) een reis te maken naar Nairobi en een paar dagen bij het gastgezin de familie Muthuku te logeren. Hoe zou de klas dat vinden? Spannend, leuk of zou je je ouders missen?

OP REIS

Je gaat op reis. Bestemming: Kenia. Om preciezer te zijn reis je naar de hoofdstad Nairobi, naar de sloppenwijk Mukuru Kayaba. Je logeert bij een gastgezin, de familie Muthuku. Als je weggaat werp je nog een laatste blik op je eigen huis.

- In zo'n soort huis woon jij. Omcirkel.

Flat
Boerderij
Villa
Rijtjeshuis
Anders

Eigen antwoord

- Kenia... Hoe is het klimaat daar? En het weer? Wat stop je in je koffer? Omcirkel wat je meeneemt.
tandenborstel, ondergoed, reisgids, mobiele telefoon, paspoort, regenjas, bling-bling oorbellen, hoge hakken, zwembroek.
Zwembroek: het is wel warm, dus op een toeristische plaats kun je een zwembroek aantrekken, maar het past niet bij de Keniaanse cultuur om met een ontbloot lijf te lopen, dus geen bikini en geen zwembroek.
Regenjas: het regent twee periodes per jaar. Dure sieraden: er is veel criminaliteit en bovendien is het ongepast om te tonen hoe rijk je bent. Hoge hakken: in de sloppen zijn er bijna geen net betegelde stoepen. Je moet dan dus op steentjes, zand en in de modder lopen, dat is met hakjes niet zo'n goed idee.

IN HET VLIEGTUIG

In het vliegtuig heb je alle tijd om te relaxen én een puzzeltje te maken.

- Wat weet je eigenlijk al van Kenia? Kijk naar het woordhuis. Lees de vragen en zoek het juiste antwoord in het huis.
  1. Een wereldwijd probleem is dat de rijken erg rijk zijn en de armen in grote **armoede** leven.
  2. Deze rechten gelden altijd, voor iedereen, overal. Het zijn de **mensenrechten**.
  3. De hoofdstad van Kenia is **Nairobi**.
  4. Naast Swahili is het **Engels** de officiële taal van Kenia.
  5. De familie Muthuku woont, net als miljoenen anderen, in een **sloppenwijk**.
  6. Slechts een kwart van de sloppenwijkenbewoners heeft in huis een eigen **toilet**.
  7. Kenianen hebben bijna allemaal een mobieltje. 'U' is sms-taal voor **you**.
- De beginletters van de antwoorden vormen de naam van een organisatie. Welke? **Amnesty**.
- Wat doet deze organisatie? **Opkomen voor de mensenrechten wereldwijd**.
- Er blijft één woord over in het woordhuis. Welk? **Afrika**.
- Is dat het kleinste of het grootste continent van de wereld? **Het grootste**.

VANUIT DE LUCHT

Vanuit de lucht, vlak voor de landing, zie je Nairobi liggen. Eindelijk! Je landt na zo'n negen uur vliegen op Jomo Kenyatta International Airport. De deuren openen, passagiers bewegen zich langzaam naar de uitgang. Poeh! Als een klap in je gezicht voelen de plotselinge hitte en de vochtige lucht. **Nairobi, here I am!** Iedere taxichauffeur van Nairobi (zo lijkt het althans) probeert je ervan te overtuigen dat hij de beste is. Je kiest een chauffeur met een brede lach en ploft in zijn auto neer. Even later ben je op weg naar je logeeradres bij de familie Muthuku.

- Zouden de sloppenwijken van Nairobi midden in de stad zijn of om de stad heen liggen?
De sloppenwijken liggen met name om de stad heen.
- Als je 's avonds in het donker landt, lijkt de stad veel kleiner dan ze is. Hoe zou dat komen?
Dat komt doordat er in de sloppenwijken bijna geen straatverlichting is. En er is ook geen neonreclame of verlichting vanuit winkels. Dus al die wijken waar heel veel mensen wonen, zie je vanuit de lucht in het donker niet.

NAIROBI

Het is toch echt dezelfde stad, met twee verschillende gezichten: rijk en arm. Er wonen ongeveer vier miljoen mensen in Nairobi. Iets minder dan de helft daarvan drinkt redelijk schoon kraanwater, woont in een goed gebouwd huis, maakt af en toe een wandelingetje in een park en gaat geregeld naar de discotheek. Iets meer dan de helft drinkt viezig water, woont in veel te kleine, gammele huisjes, ruikt elke dag de open riolen en stuurt z'n kinderen naar overvolle scholen. Deze mensen leven in sloppenwijken. Zij zijn arm. Er wonen ruim twee miljoen armen bij elkaar gepropt, op maar vijf procent van de grond van de stad. De andere twee miljoen mensen wonen op 95 procent van de stadgrond.

- Zoek de verschillen. Kijk goed naar de foto's. Vul dan het onderstaande schema in met vijf verschillen tussen arm en rijk Nairobi.

Rijk Nairobi:

- *Kraanwater, (redelijk) schoon water*
- *(Redelijk) goede huizen, hoge flats*
- *Straatverlichting*
- *Schone straten*
- *Dicht riool*
- *Leefruimte, groen (struiken, bomen, parken)*

Arm Nairobi:

- *Water uit tankwagen, (tamelijk) vuil water*
- *Klein, slecht gebouwd huis of hut*
- *Geen straatverlichting*
- *Vuile straten*
- *Open riool*
- *Op elkaar gepakt, geen groen*

WIE ZIJN ZE?

Jambo Muthuku family! Je arriveert bij je gastgezin. Moe, plakkerig en dorstig, maar vol spanning... Hoe zouden ze zijn? Maar liefst twaalf mensen schudden je de hand en kloppen je op de schouder. Ze zijn super gastvrij en je voelt je direct welkom.

1. Hoeveel kinderen telt het gezin? **Tien**.
Hoeveel meisjes? **Twee**.
Hoeveel jongens? **Acht**.
2. Kruis aan wat juist is.
Vader werkt veel en moeder is veel thuis.
3. Wie doen de huishoudelijke taken? **Moeder, en de dochters Faith en Monicah**.
Wat zijn die taken? **Afwassen, kleren wassen, voor de baby zorgen, koken, boodschappen doen, etc.**
4. Noem drie producten waar kinderen speelgoed van maken. **Lege flessen, touw, fietsbanden, plastic doppen.**
5. De jongens van het gezin hebben een rap geschreven. 'Ghetto life, every day is a struggle', rappen ze. Dat betekent 'Leven in het getto, elke dag is een gevecht'. Wat zouden ze daarmee bedoelen denk je? **Slechte (medische, sanitaire) voorzieningen, te weinig inkomen, hoge criminaliteit, weinig leefruimte en honger. Elke dag moeten ze opnieuw zien te overleven.**

TYPICAL DUTCH?

In je rugzak grabbel je naar het cadeautje dat je hebt meegenomen.

- Welk typisch Nederlands cadeautje neem je mee en wat vertel je erover aan jouw gastgezin? (Als je kunt mag je dat in het Engels doen!)
cheese - kaas: **Eigen antwoord**
tulip bulbs - tulpenbollen: **Eigen antwoord**
wooden shoes - klompen: **Eigen antwoord**
treacle waffles - stroopwafels: **Eigen antwoord**
- Als je gastgezin je vraagt wat kenmerkend is voor Nederland en Nederlanders, wat zeg je dan? **Eigen antwoord**

TYPISCH...!

- Welke gewoontes horen bij het Keniaanse jongetje en welke bij het Nederlandse meisje? Verbind met lijntjes. Er is één begrip dat bij beide kinderen hoort. **Kinderrechten.**

Keniaans jongetje

- *Vragen hoe het met de winkelier gaat voordat je je boodschap doet*
- *Jambo!*
- *Lopen*
- *Niet eten met rechterhand*
- *Wijzen naar iemand is een vunzig gebaar*
- *Schooluniform*
- *Ugali (dikke maispap)*
- *Kinderrechten*

Nederlands meisje

- *Je loopt de snackbar binnen, zegt 'hallo' en bestelt meteen*
- *Hoi!*
- *Fietsen*
- *Eten met mes en vork*
- *Wijzen naar iemand is onbeleefd*
- *In je eigen kleren naar school*
- *Bruine boterham met pindakaas*
- *Kinderrechten*

GHETTO LIFE

Mensen wonen, werken, slapen en krijgen kinderen in de sloppenwijk. Niks aan de hand, zou je zeggen. Maar hoe zit het dan met de mensenrechten? Iedereen heeft recht op schoon drinkwater en een dak boven zijn hoofd. Mensenrechten zijn er immers voor iedereen, altijd en overal. Maar het lijkt wel of de Keniaanse regering de bewoners van de sloppenwijken over het hoofd ziet.

- Kijk vooral bij de wit gemaakte rechten achterin dit boekje. Schrijf naast de foto welke mensenrechten geschonden worden of ontbreken (minimaal twee).
  - *Artikel 22, je hebt recht op de economische, culturele en sociale voorzieningen in je land. Er is weinig stromend water, dat kun je afleiden uit de teilen die gebruikt worden.*
  - *Artikel 25, je hebt genoeg inkomen om van te leven. De huizen zijn slecht gebouwd, dat is gevaarlijk omdat de huizen brandgevaarlijk zijn. Als het regent lekken de huizen. Veel is slecht gebouwd omdat er te weinig geld is.*
  - *Artikel 24, je hebt recht op rust en vrije tijd. De straat is vies en kinderen kunnen makkelijk ziek worden als ze op straat spelen.*

OUDERWETS KIEKJE

- Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Wie zijn ze?'. Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder.
Eigen onderschrift.

2.2 HOE WONEN ZE?

OPZET LES 2

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 2: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 2

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbenodigdheden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

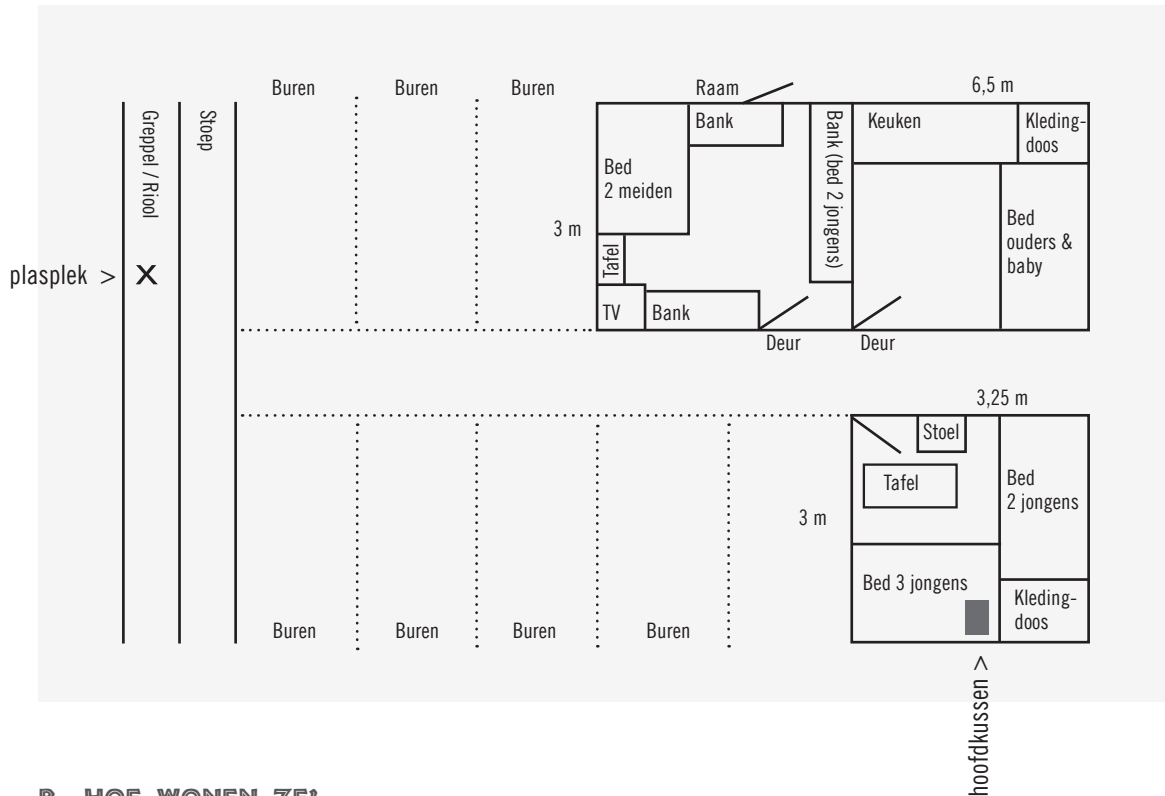
WEETJE

De waterleidingen van Nairobi lopen onder sommige sloppenwijken door. Soms kun je die waterleidingen zelfs zien. Maar die buizen vol schoon water gaan niet naar een kraan in de huisjes in de sloppenwijk. De leidingen lopen rechtstreeks naar het centrum van de stad. Naar huizen van mensen die rijk zijn. In de sloppenwijken is daarom bijna geen stromend water.

A. PLATTEGROND

- Hier zie je de plattegrond van het huisje waar de familie Muthuku in woont. De familie huurt twee kamers tegenover elkaar. De afmetingen staan erbij. Noem drie dingen die je opvallen.

Kleine kamers, weinig ramen, met meer kinderen in een bed slapen, geen kledingkasten, etc.

B. HOE WONEN ZE?

- Wat hangt er in de 'gang' tussen de huizen? **Wasgoed aan lange lijnen.**
- Met hoeveel broers slaapt Jacob in bed? **Twee.**
- Wie snurkt er het hardst? **Jacob zelf.**
- Teken op de plattegrond Jacobs hoofdkussen op zijn bed. **Hij slaapt in de onderste kamer, in het 'bed 3 jongens'.**
- Waar plast Jacob? Zet een kruis op de plattegrond. **In de greppel, vlakbij zijn huis.**
- Hoeveel betaalt het gezin voor de wc? **50 Ksh (Keniaanse shilling).**
- Wat staat er in het boek dat de oude mevrouw heeft? **Daarin wordt bijgehouden wie er betaald heeft voor een bezoekje aan de wc.**
- Welke 'huisdieren' zijn er? Omcirkel. **Ratten, mieren en kakkerlakken,** slangen, poezen.
- Wat denk je, zouden veel mensen in de sloppen echte huisdieren hebben? Leg uit. **Nee, want dat kost te veel geld. Ze kunnen zelf amper rondkomen.**
- Van welke materialen is het huis gemaakt? **Golfplaat, houten balken, houten deuren, karton.**

C. BULLDOZERS IN DE NACHT

Je komt thuis van een dag werken, maar je huis is weg. Erger nog: 's nachts lig je lekker in je bed te slapen. Plotseling word je wakker van het geluid van bulderende bulldozers. Het klinkt harder en harder. Het licht van koplampen flitst door de kieren van je huis. Je beseft dat de bulldozers op jouw huis afkomen. Paniek slaat toe. Je probeert nog wat spullen bij elkaar te zoeken. Je rent weg. Ongelofelijke herrie. Chaos. En dan is alles plat. Je huis, je bed, je kleren, je speelgoed. Alles is kapot.

Dit is de bizarre werkelijkheid voor veel sloppenwijkbewoners. De stadsbestuurders van Nairobi besluiten soms zomaar alle huizen van een straat te vernietigen. Omdat daar bijvoorbeeld een snelweg moet komen. Of om er een mooie rivieroever te maken. De Keniaanse regering weet dat niemand zomaar huizen mag vernietigen, maar ze laat het toch gebeuren. Met de mensen van wie huizen platgelegd worden, wordt niks overlegd. Zij krijgen geen vergoeding en geen vervangende woonruimte. Zij worden wakker in hun nachtmerrie.

- **Wie moet wat doen? Zoek de juiste combinaties en verbind ze met een lijn.**

Regering Kenia	<i>Controleren of de burgemeester van Nairobi niet zomaar huizen vernietigt, zonder overleg met de mensen die er wonen.</i>
Inwoners sloppenwijk	<i>Leren over hun mensenrechten en opkomen voor hun rechten.</i>
Burgemeester Nairobi	<i>Overleggen met bewoners als hun huizen plaats moeten maken voor een weg.</i>
Amnesty International	<i>Mensenrechtenorganisatie die praat met de regering van Kenia en inwoners leert over hun rechten.</i>
Verenigde Naties	<i>Opstellen van richtlijnen (voorwaarden) van gedwongen huisuitzettingen en er voor zorgen dat die internationaal aangenomen en nageleefd worden.</i>

D. VLIEGENDE WC'S

Je moet ontzettend nodig poepen, maar de wc is nog tien minuten lopen. Shit. Inderdaad. Slechts een kwart van alle huisjes in de sloppenwijken heeft een eigen toilet. Het overgrote deel van de gezinnen deelt er een met zo'n 50 tot 150 anderen. En dat toilet is niet naast de deur. En... je moet er ook nog eens voor betalen! Je moet trouwens niet denken aan een toilet zoals bij jou thuis. De wc's (latrines) in de sloppen bestaan uit een diepe kuil in de grond. En daar omheen staat een hokje met een deur erin. Het is meer een gemeenschappelijke kuil, want de wc's zijn niet aangesloten op een riool. Ze moeten regelmatig worden leeggeschept. Anders overstromen ze. Er zijn ook mensen die in een wijk wonen waar helemaal geen wc's zijn. Zelfs geen kuil-wc's die je moet delen met een heleboel burens. Die mensen poepen in een plastic zak, doen er een knoop in en gooien de zak weg. Dat heet een vliegend toilet. En dat is pas echt shit.

- **Hoeveel mensen gaan naar welke wc?**

Als een kwart van de bevolking een eigen toilet heeft en 7 procent een vliegend toilet moet gebruiken, hoeveel procent van de mensen gaat dan naar een gemeenschappelijke kuil-wc? Vul de percentages in.

Eigen toilet: **25 procent**

Gemeenschappelijke kuil-wc: **68 procent**

Vliegende toilet: **7 procent**

Leg uit waarom het gebruik van de gemeenschappelijke kuil-wc's en vliegende toiletten er voor zorgt dat mensen sneller ziek worden. ***Dit soort toiletten zijn niet hygiënisch want ze worden niet goed schoongemaakt. Ook zijn er bij de wc's onvoldoende schone wasbakken en zeep. Bacteriën zorgen dan voor ziektes zoals diarree.***

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder.

Kinderrechten: onder meer artikel 3, 16, 27.

Mensenrechten: onder meer artikel 3, 7, 8, 12, 17, 22.

- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet? ***Alle rechten die geelgemarkeerd zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.***

F. OUDERWETS KIEKJE

Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Hoe wonen ze?'

Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. ***Eigen onderschrift.***

2.3 MOEDER WERKT

OPZET LES 3

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern + verwerking daarvan:**
Onderwerp 2: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 3

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

WEETJE

In Kenia worden gemiddeld 4,9 baby's per vrouw geboren. Nederlandse vrouwen baren gemiddeld 1,7 baby's. De levensverwachting van Kenianen is 55 jaar. Dat betekent dat mensen in Kenia gemiddeld niet ouder worden dan 55 jaar. De levensverwachting van Nederlanders is 80 jaar.

A. BABY BORN

In Kenia en Nederland bevallen veel vrouwen thuis en niet in het ziekenhuis. Je ziet allerlei spullen die een verloskundige in Nederland tot haar beschikking heeft bij een thuisbevalling.

- Welke spullen heeft Rhoda bij haar werk in de sloppenwijk als verloskundige tot haar beschikking denk jij? Omcirkel.

Handschoenen

RVS bak

Navelklem

Bloeddrukmeter

Plastic zeil

Pijnstiller

Schaar

Desinfecterende zeep

Kraan met water

Ruggeprik

Goede verlichting

Echo

B. MOEDER WERKT

1. Waarom gaat Rhoda (mamma Ndavi) als ze ziek is niet naar de dokter maar meteen naar de apotheek? **De dokter is te duur.**
2. Je ziet de apotheek waar Rhoda heengaat, en een Nederlandse apotheek. Geef (kort) drie verschillen.
  - **De opleiding tot apotheker of apothekersassistent wordt in Kenia niet altijd gevolgd en is in Nederland verplicht.**
  - **Apotheker en apothekersassistenten werken in Nederland, in Kenia zijn er haast geen assistenten.**
  - **Het is rommelig in een Keniaanse apotheek en het is netjes geordend in Nederlandse apotheek.**
  - **Nederlandse apotheken hebben computers en kassa's, deze Keniaanse apotheek niet.**
  - **In een Nederlandse apotheek kan de apotheker zelf medicijnen maken en heeft de daarvoor de benodigde spullen. In Kenia gebeurt dat niet.**
3. Wat voor luier krijgt de baby om? **Een katoenen doek, geen wegwerpluier.**
4. - Is de baby een jongen of een meisje? **Het is een meisje.**
- Wat voor kleur is het mutsje van de baby? **Roze, er staat baby op.**
5. Bekijk opnieuw de opdracht bij Baby born. Wat had je goed en wat niet? **Eigen antwoord, zelf controleren.**

C. VERLOSKUNDIGE OP GEVOEL

Rhoda zegt over apothekers: 'Je weet nooit of ze gediplomeerd zijn. Dat is riskant. Dan krijg je pillen voor longontsteking terwijl je malaria hebt. Toch moet je de apotheker maar gewoon vertrouwen.' Apothekers willen natuurlijk iedereen zo goed mogelijk helpen. Maar ze hebben niet allemaal een apothekersopleiding gevolgd. Zo'n opleiding is duur en veel mensen kunnen dat niet betalen. De kans dat zieken verkeerde medicijnen krijgen of geen goede dosis, is daardoor groot. Rhoda heeft zelf ook geen officiële opleiding tot verloskundige gevolgd. Gelukkig verlopen bevallingen meestal goed. Daar zorgt de natuur voor. Rhoda heeft veel ervaring en voelt met haar handen hoe de baby in de buik ligt. Als de baby met z'n voeten naar beneden ligt, masseert Rhoda de buik en draait de baby om. Dat doet een verloskundige in Nederland ook. Maar, stel nou dat Rhoda het een keer niet goed voelt? Of de baby heeft het benauwd? Op een echo kun je dat allemaal zien. In Nederland heeft de verloskundige een echo-apparaat, maar Rhoda heeft dat niet. Hoe goed Rhoda haar werk ook doet, ze kan geen geluidsgolven maken zoals een echo apparaat doet.*

* Een echo werkt op geluidsgolven, niet met straling.

- **Je eigen geboorte**

Je was er zelf bij, toch? Wat is jouw geboortedag? Hoe laat ben je geboren? Op welke dag ben je geboren? Wat voor weer was het? En wat betekent jouw naam? Stel: je moeder was de buurvrouw van Rhoda. Had Rhoda jou op de wereld kunnen zetten of had ze je naar het ziekenhuis gestuurd omdat het te moeilijk voor haar was? **Eigen antwoord.**

D. WATER

Je ligt net lekker in bed. Ploink, ploink. Het geluid van een druppelende kraan. Bed weer uit, kraan dicht. Ken je dat? De mensen in 'gewone' en rijke buurten in Nairobi kennen dat vast ook. Daar heeft bijna iedereen (92 procent) stromend water. Maar in de sloppen kennen maar weinig mensen het geluid van stromend water, laat staan dat ze hun warme bed uit moeten voor een druppelende kraan. Daar heeft namelijk maar een kwart van de inwoners (24 procent) leidingwater. Leidingwater wordt gecontroleerd op zuiverheid en is dan ook redelijk schoon. In de sloppenwijken rijdt een tankwagen vol water een paar keer per week langs. Het klotsende water in de tankwagen is soms vies, want de kwaliteit ervan wordt niet gecontroleerd. Mensen brengen hun emmers of jerrycans (een dichte plastic emmer met een schroefdop erop) mee en staan in de rij om water te kopen. Zij betalen hun water per emmer van bijvoorbeeld tien liter. 'Toch niet slecht', zou je misschien denken. Maar weet je wat nou zo oneerlijk is? Het water uit de tankwagen is vijf tot twintig keer zo duur als leidingwater. De bewoners van de sloppenwijken verdienen weinig en zijn veel geld kwijt aan water. De rijken hebben geld als water maar hoeven het niet daaraan uit te geven.

Watersommen

De Verenigde Naties (VN) hebben uitgerekend dat één persoon minimaal twintig liter schoon water per dag nodig heeft. Om te drinken, je mee te wassen, mee te koken en je kleren in te wassen. Voor een gezin als de Muthuku's is dat twaalf keer twintig liter dus 240 liter. Voor 240 liter betaal je in de sloppen ten minste 240 shilling. Dat kan bijna niemand betalen, dus moeten ze zich zien te redden met veel minder water per dag.

- Leidingwater is gemiddeld tien procent goedkoper. Reken uit hoeveel een rijk gezin met tien kinderen betaalt voor 240 liter water per dag.

10 procent van 240 is 24 shilling

240-24 = 216 shilling

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder.

Kinderrechten: onder meer artikel 1, 6, 7, 18, 24, 26, 27.

Mensenrechten: onder meer artikel 1, 3, 6, 16, 22.

- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet? Alle rechten die **geelgemarkeerd** zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.

F. OUDERWETS KIEKJE

- Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Moeder werkt'.
- Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. **Eigen onderschrift.**

2.4 ZIEK ZIJN IN KENIA

Belangrijk: in deze aflevering vertelt dochter Faith dat zij verkracht is door haar buurman. Dit is de reden dat zij HIV besmet is geraakt. Het overgrote deel van de aflevering gaat over haar ziek zijn.

OPZET LES 4

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp één: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp twee: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 4

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

WEETJE

In Kenia is het vaak ver lopen naar een ziekenhuis of gezondheidscentrum. Als je te ziek bent om zelf te lopen en je hebt weinig geld, heb je een probleem. Ambulances zijn onbetaalbaar en een taxi is ook te duur. Maar er is iets op bedacht: je kunt een menselijke ambulance inhuren. Je betaalt die persoon een klein bedrag en deze 'benenwagenambulance' draagt of tilt je dan naar het ziekenhuis.

A. KINDEREN MET HIV/AIDS

Men schat dat er 180.000 kinderen (van nul tot veertien jaar) in Kenia zijn die met HIV* zijn besmet. In Nederland en België samen zijn dat er ongeveer 350.

- Hoeveel keer meer HIV-besmette kinderen zijn er in Kenia? **$180.000 : 350 = 514,29$ keer zo veel**

* HIV is het virus dat aids veroorzaakt. Voluit het Humaan Immunodeficiëntie Virus.

B. ZIEK ZIJN IN KENIA

1. - Welk virus heeft Faith? **HIV**.
- Hoe vaak moet Faith naar het ziekenhuis voor controle? **Eén keer per maand**.
2. Hoe sparen Faith en haar moeder geld uit in de bus? **Faith zit op haar moeders schoot, zo betalen ze voor één plek**.
3. Wat doet de dokter? **Metten, wegen, haar ogen bekijken, haar tong bekijken, oren bekijken**.
4. Wat kopen ze onderweg? Omcirkel. **Mango**, ananas, kiwi en avocado.
5. - Wat zou Faith graag willen dat haar vader doet? **Haar geruststellen**.
- Waarom zou ze dat fijn vinden denk je? Ze is ziek en bang. **Ze wil dat haar vader nog net zoveel van haar houdt als voordat ze ziek werd. Haar vader praat nooit met haar en dat mist ze.**

C. ZIEKE DISCRIMINATIE

'Ik zou later wel arts willen worden om andere mensen met een infectie zoals ik te helpen. Ze geruststellen zodat ze geen zelfmoord plegen en zich geen nul voelen.' Dat zegt Faith in het filmpje. Faith weet hoe moeilijk het is als je HIV-besmet bent. Je moet medicijnen slikken en naar het ziekenhuis voor controles. In Kenia is de gezondheidszorg lang niet zo goed als in Nederland, terwijl Faith de beste zorg verdient. Faith is soms ziek en voelt zich dan slecht. Alsof ze zware griep heeft met pijn in al haar botten en koorts. 's Nachts ligt ze te zweten in haar bed. Dan moet ze eigenlijk veel water drinken. Schoon water. Maar dat is lastig, want water in de sloppen is duur en vies. En dan heeft Faith nóg een probleem. Ze wordt gediscrimineerd. Sommige kinderen ontwijken haar omdat ze met HIV is besmet. Discriminatie is verboden. Maar toch worden mensen met HIV vaak gediscrimineerd. In Kenia én in Nederland. Ziek zijn is al erg genoeg, maar je een nul voelen omdat anderen je als een nul behandelen, maakt alles nog veel erger.

Vooroordeel of discriminatie

- Hieronder staan vier zinnen. Bedenk of het om een vooroordeel (V) of om discriminatie (D) gaat. Zet een 'V' of een 'D' achter de zin.
  - Niet meer naast Faith in de klas willen zitten omdat ze HIV-besmet is. **Discriminatie**
  - 'Faith heeft vast het ene na het andere vriendje gehad.' **Vooroordeel**
  - Faith pesten omdat ze ziek is. **Discriminatie**
  - Niet meer met de broer van Faith voetballen omdat zijn zus HIV-besmet is. **Discriminatie**
  - 'Faith is met HIV besmet geraakt omdat zij arm is.' **Vooroordeel**

Toelichting vooroordelen en discriminatie

Een vooroordeel is een negatieve mening die je over iets of iemand hebt, voordat je echt weet hoe het zit. Iedereen heeft vooroordelen. Het gaat erom dat je dit weet van jezelf en dat je er goed mee om weet te gaan. Mensen met veel vooroordelen verdelen de wereld in groepen: wij en zij. Wij zijn goed en zij zijn slecht. Vooroordelen kunnen leiden tot discriminatie en uitsluiting. Discriminatie is het anders behandelen van mensen om kermerken die er niet toe doen. Het verbod van discriminatie hangt nauw samen met het recht om gelijk behandeld te worden. Dat verbod en dat recht zijn vastgelegd in vele verdragen en wetgevingen. Het verbod op discriminatie wordt gezien als het 'fundament' onder de mensenrechten. De mensenrechten gaan er vanuit dat iedereen gelijkwaardig is. Daarnaast zorgt discriminatie er vaak voor dat andere mensenrechten worden geschonden. In de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens staan drie artikelen (1, 2 en 7) over het recht op gelijke behandeling en het recht om vrij te zijn van discriminatie.

D. GEVAARLIJK DONKER

's Nachts zie je geen hand voor ogen. Je strekt je armen om de muren te voelen zodat je nergens tegenaan botst. Om vervolgens keihard je kleine teen te stoten. In Nederland is het 's nachts eigenlijk nooit helemaal donker. De straatlantaarns, etalages en neonreclames zorgen voor licht. Geen melkweg te zien. In de sloppen van Nairobi is het 's nachts aardedonker, stikdonker, zo donker als... de nacht. Daar schijnen sterren pas helder. Maar romantisch onder de sterrenhemel in je slaapzak slapen is een slecht idee. Gangs maken de straten onveilig. Vooral voor meisjes is het 's avonds gevaarlijk. Te veel meisjes zien wél handen voor hun ogen. Het probleem is dat dat niet hun eigen handen zijn. Jongens en mannen vallen hen lastig of zijn gewelddadig. Meisjes worden regelmatig beroofd of zelfs mishandeld. De meeste meisjes kunnen 's nachts daardoor niet alleen naar de wc. Dat is te ver en te gevaarlijk. Hun vaders of broers moeten mee. En als die er niet zijn? Dan blijven ze thuis en gebruiken ze een plastic zak als wc. Het geweld tegen meisjes moet stoppen: nooit meer bang zijn in het donker.

Toelichting

Verkrachtingen en andere vormen van seksueel geweld vinden regelmatig plaats in de sloppenwijken, vooral 's nachts. Faith is ook slachtoffer geworden van een verkrachting. Ze vertelt dat in deze aflevering.

- **Schijn je licht hierover**

Ontwerp een lamp die meisjes in de sloppen 's nachts kunnen gebruiken. De lamp moet aan twee eisen voldoen: de lamp moet handig te gebruiken zijn en de lamp moet werken op zonne-energie. **Eigen ontwerp**

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder.

Kinderrechten: onder meer artikel 1, 2, 4, 19, 24, 26, 34, 39.

Mensenrechten: onder meer artikel o.a. 1, 3, 8.

- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet? **Alle rechten die geel gemarkeerd zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.**

F. OUDERWETS KIEKJE

- Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Ziek zijn in Kenia'.
- Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. **Eigen onderschrift.**

2.5 NAAR SCHOOL

OPZET LES 5

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 2: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 5

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (de vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

WEETJE

Kinderen in de sloppen

- Kijk eens goed naar de onderstaande tabel. Wat valt je op? ***In Kenia wonen heel veel kinderen van 0 tot 14 jaar. Als je in de sloppenwijk rondloopt, valt het op hoeveel kinderen er zijn.***

Van de 100 Kenianen zijn er:

42 mensen 0-14 jaar

55 mensen 15-64 jaar

3 mensen 65 jaar of ouder

Van de 100 Nederlanders zijn er:

17 mensen 0-14 jaar

67 mensen 15-64 jaar

16 mensen 65 jaar of ouder

A. OCHTENDRITUEEL IN JEREMIAHS KLAS

- Speel met de hele klas na hoe kinderen in Kenia elkaar 's ochtends in de klas begroeten. In het Engels dus...

Meester/Juf: Good morning class!

Klas: Good morning teacher [vul je eigen naam in]!

Meester/Juf: How are you today?

Klas: We are fine, thank you. And how are you?

Meester/Juf: Fine. Sit down.

Klas: Thank you teacher [vul je eigen naam in].

B. NAAR SCHOOL

1. Kruis aan wat Jeremiah's ochtends thuis doet:

Aankleden

Geld van zijn moeder krijgen

Crème op zijn gezicht smeren

Ontbijt aan tafel

TV kijken

Douchen

2. - Wat doen Jeremiah en Joshua voor zij naar school lopen? **Plassen in de greppel vlakbij hun huis.**
- Wat kopen de kinderen onderweg? **Mandazi, hun ontbijt: zoete, in olie gebakken broodjes.**
3. Waarom draagt Jeremiah een rode trui en zijn oudere zus en broer een blauwe? **Op de basisschool draag je een rood uniform en op de middelbare school een blauw uniform.**
4. Jeremiah zat eerst naast zijn vriendje Edwin. Waarom zitten zij nu niet meer naast elkaar? **Ze kletsten te veel met elkaar, ze waren te druk.**
5. Jeremiah drinkt chai als hij thuis komt. Wat is dat? **Thee.**

C. RECHTEN EN PLICHTEN

Jij hebt rechten. Op onderwijs bijvoorbeeld. Maar je hebt ook plichten. Je moet naar school. Ouders en regeringen hebben ook plichten. Ouders moeten hun kinderen opvoeden en naar school sturen. Maar veel ouders in de sloppenwijken verdienen niet genoeg geld om het schoolgeld van elk kind te kunnen betalen. Dan mogen meestal alleen de zonen naar school. Pech voor de dochters. Dat is ook oneerlijk. Dat is discriminatie.

Met meisjes die wel naar school gaan is iets aan de hand: ze missen veel schooluren, maar spijbelen niet. Huh? In Keniaanse gezinnen moeten de meisjes voor water zorgen. Dat kost veel tijd. Het is vaak een paar kilometer lopen naar een kraan, put of tankwagen en dan aansluiten in de rij. Daarna moeten ze zware emmers terug naar huis sjouwen. Regeringen hebben veel plichten. Ze moeten voor iedereen schoon drinkwater regelen, op maximaal dertig minuten lopen. Een andere regeringsplicht is ervoor te zorgen dat alle kinderen gratis naar de basisschool kunnen. In Nairobi's sloppenwijken heeft de regering maar een paar openbare scholen gebouwd. De klassen zijn er overvol.

Eigenlijk houdt niemand zich aan zijn plichten. Belangrijk verschil: de regering *kan* wel maar *wil* niet aan haar verplichtingen voldoen, terwijl ouders en kinderen wel *willen* maar niet *kunnen*.

School Jeremiah

Verschillen

- Aantal leerlingen per klas: veel leerlingen (zo'n 50), grote klas.
- Dansen in de klas.
- Geen lesboeken en een krijtbord.
- Lunch krijgen op school.
- Lopend naar school.

Jouw school

Verschillen

- Aantal leerlingen per klas: gemiddeld 24 leerlingen, kleinere klas.
- Waarschijnlijk niet dansen in de klas.
- Wel lesboeken en een digitaal schoolbord.
- Zelf lunch meenemen of thuis lunchen.
- Fietsend naar school of met de auto naar school gebracht worden.

Overeenkomsten

- De vakken, taal en rekenen.
- Als je teveel kletst met je buurman, worden je uit elkaar gehaald.
- Voor sommigen: lopend naar school.

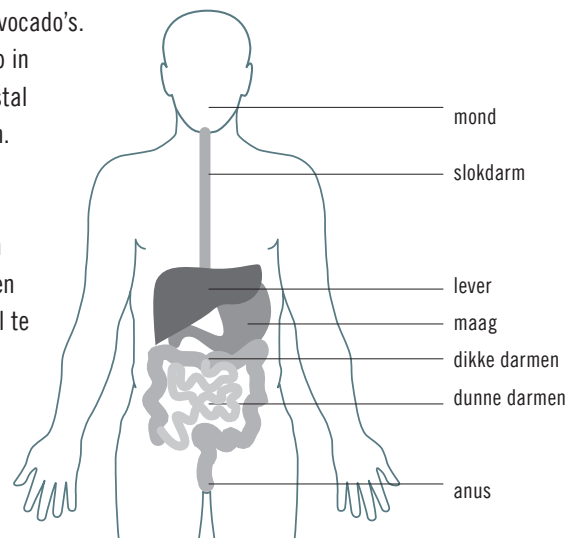
D. BREINBRANDSTOF

Eten om te leren. Bloemkool bijvoorbeeld. Lekker gezond. Je hersenen lijken op een bloemkool. Die 'bloemkool' in je hoofd weegt ongeveer een kilo. Hersenen verbruiken veel energie. Logisch: voor briljante ideeën moet je je hersenen flink laten gymmen. Gymmen is goed voor je brein. Hoe meer beweging, hoe meer zuurstof, hoe beter je kunt nadenken. Word je suf van de les? *Sta op en move that body!* Want daar word je slim van. De meester van Jeremiah weet dat, dat zag je in het filmpje. Met de lichaamsbeweging van Jeremiah zit het dus wel goed. Maar terug naar dat energieverbruik. Krijgt Jeremiah wel genoeg breinbrandstof? Een goed ontbijt en regelmatig, gezond eten is belangrijk. Hersenen houden van een lekker menu: vis, groenten, noten, eieren, fruit en avocado's.

De moeder van Jeremiah koopt genoeg fruit. Dat is goedkoop in Kenia, want er zijn veel fruitbomen. Jeremiah eet thuis meestal maar twee keer per dag. Er is geen geld voor drie maaltijden. Vaak ontbijt hij zo laat mogelijk zodat hij het volhoudt tot het avondeten. Zelden eet hij vlees of vis. Soms is het geld op en moet hij zonder avondeten naar bed. Op de school van Jeremiah krijgen alle leerlingen middageteten. Voor Jeremiah en zijn klasgenoten is dat een belangrijke reden om naar school te gaan. Leren om te eten.

• Spijsvertering:

In jouw lichaam legt voedsel een vaste route af. Teken je spijsvertering: je mond, lever, anus, dunne en dikke darmen, slokdarm en maag.

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder.

Kinderrechten: onder meer artikel 1, 2, 6, 28, 27, 29.

Mensenrechten: onder meer artikel 22, 23, 26, 28.

- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet?

Alle rechten die geelgemarkeerd zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.

F. OUDERWETS KIEKJE

Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Naar school'.

Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. **Eigen onderschrift.**

2.6 NAAR DE KERK

OPZET LES 6

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 2: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 6

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (de vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

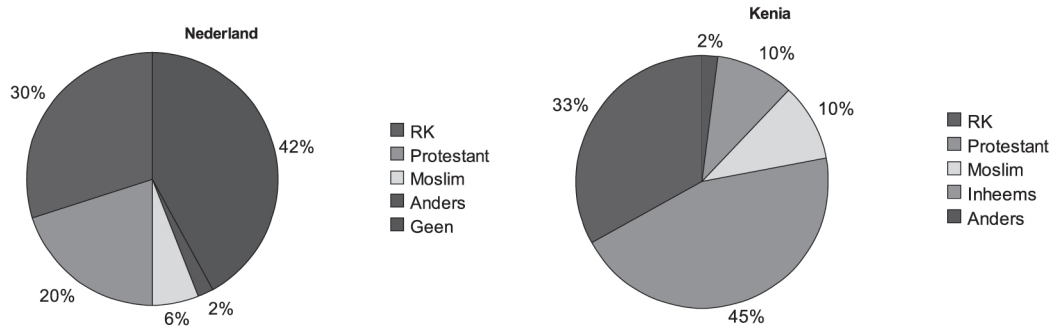
WEETJE

Hemelwater. Een mooi woord voor regen. In Kenia regent het in twee periodes per jaar. Dan komt het water met bakken uit de hemel. Van maart tot mei vallen de *long rains* en in november en december zijn er de *short rains*.

A. TAART

In Kenia is bijna iedereen religieus. Ongeveer tien procent van de Kenianen is moslim. Hetzelfde percentage Kenianen hangt alleen een inheemse (traditionele) godsdienst aan. Zo'n 45 procent van de Kenianen is protestant en een derde is rooms-katholiek. De overgrote meerderheid, bijna 80 procent, is dus christelijk. Maar veel christenen en moslims vinden ook nog steeds het inheemse geloof belangrijk.

1. Maak een taartdiagram voor Kenia waarin je duidelijk het percentage protestanten, rooms-katholieken, moslims en mensen die in een inheemse godsdienst geloven, aangeeft.

Nederland

Katholiek 30 procent
Protestant 20 procent
Moslim 6 procent
Anders 2 procent
Geen 42 procent

Kenia

Katholiek 33 procent
Protestant 45 procent
Moslim 10 procent
Inheems 10 procent
Anders 2 procent

2. Een taartje eet je als het feest is. Welk feestje vier je bij welke godsdienst? Kies uit en zet bij het taartdiagram van Kenia.

Offerfeest, **Islam, vanaf de tiende dag van de twaalfde maand, drie dagen lang.**

Adam en Eva dag, **Rooms-katholiek, 24 december**

Biddag voor Gewas en Arbeid, **Protestant, tweede woensdag van maart.**

Feest aan het begin van het regenseizoen, **Inheemse godsdienst, Masaï. Dansen, zingen, eten en bidden voor de gezondheid van hun vee. Dit feest duurt een aantal dagen.**

B. NAAR DE KERK

1. Waarom trekt iedereen chique kleren aan? **Omdat ze naar de kerk gaan en veel mensen zien.**
2. Schrijf bij elk gezinslid welk kledingstuk ze aantrekken.

Oma – pruik

Joshua – donker jasje

Moeder – roze ketting

Gideon – oranje pakje

Jeremiah – nette bloes

3. - Wat drinkt en eet de familie na afloop van de kerkdienst? **Limonade en cake.**
 - Wat drinkt de baby? **Fanta.**
4. Gaat iedereen naar dezelfde kerk? **Nee, naar verschillende: All Nations Church, Christ Way of GDM.**
5. - Faith en Jeremiah gaan op zondag ergens naar toe. Waarheen? **Zondagsschool.**
 - Waar gaat het versje over dat Faith en Jeremiah opzeggen? **De boodschap is dat meisjes niet het ene vriendje na het andere moeten hebben, en het gaat over de gevaren van onveilig vrijen, de risico's op HIV/aids.**

C. KRISMASI NJEMA!

Prettig kerstmis, zeggen ze in Kenia. Trek je mooiste kleren aan en koop een vette kip. Nodig familie en vrienden uit voor een zonnig barbecuekerstdiner. Dennenbomen (eigenlijk sparren) die omgetoverd worden tot kerstbomen, zie je niet vaak in Kenia. Maar een mangoboom blijft ook groen en staat net zo gezellig. Dus hang die kerstversiering maar op! De meeste mensen in Kenia zijn christelijk. Maar er zijn nog veel sporen van natuurgodsdiensten te vinden.

Natuurgodsdiensten zijn zo oud als de mensheid. Vroeger wilden mensen natuurverschijnselen, zoals een storm, begrijpen. Ze bedachten dat goden daarvoor zorgden. Die goden heetten bijvoorbeeld Anubis of Donar. Pas eeuwen later zou de wetenschap natuurverschijnselen verklaren. Het christendom heeft sommige natuurgodsdienstige gebruiken overgenomen, de kerstboom bijvoorbeeld. De Germanen vierden hun zonnewinterwende* half december. Ze gebruikten een groene spar (symbool voor vruchtbaarheid) en vuur (symbool voor lente) bij het feest.

Vroeger geloofden Kenianen in regengoden die je om een gunst kon vragen: regen. Een aantal jaar geleden heerste er grote droogte, en voerden (christelijke) Kenianen een regendans uit. Ze dansten onderaan de voet van de heilige berg Mount Kenya. Regendans en kerstboom, allebei zijn ze ouder dan het christendom.

* Ergens half december is de kortste dag van het jaar, daarna worden de dagen langer en warmer. De lente is in zicht.

- **Versier de mangoboom**

Zoek het nummer van het kinderrecht dat jij het allerbelangrijkst vindt en maak van dat recht de ster van de kerstboom! En ga zo verder, van boven naar beneden. Vergelijk dan jouw kerstboom met die van je buurman. Kijk voor deze opdracht achterin bij de kinderrechten. **Eigen antwoord.**

D. VERSJES EN FILMS

Ken jij Jantje? Jantje zag eens sappige pruimen in een boom hangen. Zijn vader had hem verboden die pruimen te plukken. Maar Jantje dacht: 'Niemand ziet 't als ik er stiekem toch een paar pluk.' Moeilijke keus. Uiteindelijk besloot Jantje eerlijk te zijn en de pruimen te laten hangen. En dat was de juiste beslissing natuurlijk. Jantjes vader had alles gezien. En was zo trots op zijn zoon dat hij hem als beloning... een paar pruimen gaf!

Iedereen is wel eens Jantje geweest. Iedereen weet dat hij eerlijk moet zijn, maar dat is soms best moeilijk. Dat eerlijkheid belangrijk is leerden Nederlandse kinderen al eeuwen geleden door opzegversjes uit hun hoofd te leren. Bijvoorbeeld over Jantje. Faith en Jeremiah leren ook opzegversjes op de zondagsschool. De Keniaanse versjes gaan ook over goed gedrag. Dat je bijvoorbeeld niet met iedereen moet vrijen omdat je daarvan HIV/aids kunt krijgen. In Kenia is seksuele voorlichting lastig te vinden op internet of in de bibliotheek. De voorlichtingsversjes blijven voorlopig wel bestaan in Kenia, maar ondertussen is er ook iets nieuws bedacht: de rijdende bioscoop (mobiele cinema). Speciaal ontworpen voor het platteland of de sloppen, plekken waar mensen weinig toegang hebben tot informatie. Op het bioscoopscherm wordt een voorlichtingsfilm vertoond. Een leerzame walk-in-bioscoop.

- **Verslaafd aan lijm**

Een groot aantal straatkinderen is verslaafd aan lijmsnuiten. Lijm is een goedkope, gevaarlijke drug. Maak in het Engels een opzegversje over de gevaren van lijmsnuiten. **Eigen vers.**

Toelichting lijmverslaving

Mensen (en kinderen) raken gemakkelijk verslaafd aan lijmsnuiten. De lijmdamp zorgt voor een roes. Zo durven verslaafden dingen die ze normaal niet zouden doen, zoals eten uit een vuilnisbak. Lijmverslaving is gevaarlijk voor de gezondheid. Je kunt last krijgen van duizeligheid, waanbeelden, een onregelde hartslag en je kunt bewusteloos raken. Je kunt er zelfs aan doodgaan. Het is bijvoorbeeld ook lastig om een baantje te hebben en te houden als je verslaafd bent. Ook voor anderen is de lijm gevaarlijk want lijm vliegt namelijk snel in brand.

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder.

Kinderrechten: onder meer artikel 13, 14, 18, 24, 28.

Mensenrechten : onder meer artikel 18, 19.

- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet?

Alle rechten die geelgemarkeerd zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.

F. OUDERWETS KIEKJE

- Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Naar de kerk?'
- Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. ***Eigen onderschrift.***

2.7 HUISHOUDGELD

OPZET LES 7

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan**
Onderwerp één: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp twee: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 7

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

WEETJE

Kenia was vroeger een Engelse kolonie*. Dat merk je nu nog steeds. In Engeland hadden ze vroeger de munt: de shilling. De Keniaanse munteenheid heet 'Kenyan shilling' (Ksh). Een Keniaanse shilling wordt ook wel 'bob' genoemd. Ook dat is een erfenis* van de Engelsen. In straattaal noemden zij een één shillingmunt 'bob'.

* Een kolonie is een gebied buiten het eigen land. Dat gebied moet winst opleveren voor het land dat het bezit.

* De bezittingen die iemand achterlaat als hij overlijdt noem je een erfenis. In dit stukje tekst worden die dingen bedoeld die de Engelsen in Kenia achterlieten toen ze uit de kolonie vertrokken, zoals gebouwen en de taal.

A. HUISHOUDBOEKJE

Inkomsten	Uitgaven
Vader 100 euro	Huur 25 euro
Moeder 25 euro	Elektriciteit 4 euro

- Hoeveel procent van het inkomen van vader wordt besteed aan huur en elektriciteit? **29 procent.**

De Muthuku's moeten 500 shilling schoolgeld per kind per jaar betalen. Dat is voor examengeld en voor hout voor de kachel in de klas. Omgerekend is dat zo'n 4,25 euro per kind per jaar. Dat is weinig geld. Dat komt doordat de school geld krijgt van een katholieke liefdadigheidsorganisatie. Normaal bedraagt het schoolgeld (per jaar, per kind) 60 tot 80 euro voor de basisschool en zo'n 240 euro voor de middelbare school.

- Hoeveel kinderen van de familie gaan naar school? **Vier: Faith, Jacob, Jeremiah, Joshua.**
- Hoeveel shilling zijn de ouders dan per jaar kwijt aan schoolgeld? **2.000 shilling.**
- Hoeveel euro is dat omgerekend? **17 euro per jaar.**

B. HUISHOUDGELD

1. Rhoda laat de voorraadkast zien. Wat staat erin? Een halve zak meel en een restje boter.
2. Kruis aan wat juist is.
De familie gaat altijd vaak **soms** met honger naar bed.
En vertrouwen op de burens **God** de bijstand dat het de volgende dag beter is.
3. - Wat doet Rhoda als ze geen geld heeft om meel of ander eten te kopen? **Ze vraagt de winkelier om krediet, dan betaalt vader later als hij wel geld heeft.**
- Wat doet de familie als ze geen geld meer hebben voor de huur? **Om uitstel vragen zodat ze het volgende maand kunnen betalen.**
4. Ndavi probeert zijn ouders financieel te helpen. Hoe? **Hij heeft een handeltje in geroosterde noten.**
5. 'Als mens hebben we een triest leven.' Dat zegt Rhoda. Wat bedoelt zij daarmee denk je? **Eigen antwoord.**

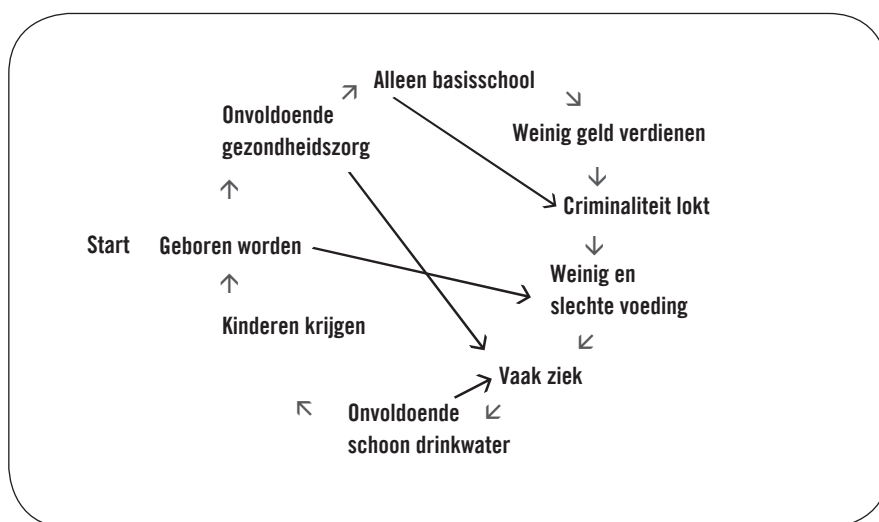
C. DUN IJS

Als het net een paar nachten heeft gevoren is het altijd spannend om voor het eerst op het ijs te staan. Zal het ijs dik genoeg zijn? Of heb je straks kletsnatte voeten? In Kenia zijn niet veel sloten en vriest het niet. Toch loopt de familie Muthuku elke dag op dun ijs. Figuurlijk. Ze redden het elke dag net wel of net niet met het geld dat ze verdienen. Geld sparen om een nieuwe bank te kopen kan bijna niet. Als iemand door de bank zakt, moeten ze hem repareren. Net zo lang tot het echt niet meer gaat. En dan maar hopen dat ze in hun oude sok genoeg geld hebben gespaard om een nieuwe bank te kopen. Naar de spaarbank gaan, geld van je rekening halen en vervolgens naar de winkel om een zitbank te kopen: dat gebeurt eigenlijk niet in de sloppen. Eén: er is haast geen geld om te sparen. Twee: er zijn geen spaarbanken om geld heen te brengen. De familie Muthuku heeft dus geen spaarrekening. Als ze geluk hebben is er soms wat geld over. Dan kunnen ze een tweedehands zitbank op de kop tikken. Wat heb jij liever: letterlijk of figuurlijk door dun ijs zakken?

- **Ouroboros: vicieuze cirkel**

Een slang die in zijn eigen staart bijt heet Ouroboros. Ouroboros is een Griekse naam en betekent staarteter. De slang vormt een cirkel. De cirkel staat voor het eeuwige: een vicieuze cirkel, er komt geen einde aan. Hieronder zie je de levensloop van iemand die in armoede is geboren. Zet pijlen zodat het een cirkel wordt. Verbind dan nog meer zaken aan elkaar. Teken zoveel pijlen als je wilt, als je ze maar kunt toelichten. Schrijf bij de pijlen oorzaak of gevolg.

Toelichting vicieuze armoede cirkel

Al deze zaken hebben met basisbehoeften te maken, met mensenrechten dus. Laat de leerlingen een aantal zaken noemen die de Keniaanse overheid beter moet regelen zodat het armoedeprobleem wordt aangepakt.

1. Meer scholen bouwen in sloppenwijken zodat elk kind naar school kan.
2. Schoon drinkwater, dicht bij de huizen in de sloppenwijk.
3. De huur van de huizen omlaag.
4. Goedkope huizen bouwen voor arme mensen zodat zij een minder groot deel van hun inkomen aan huur kwijt zijn.
5. Goede en goedkope gezondheidszorg in de buurt van de sloppenwijk.

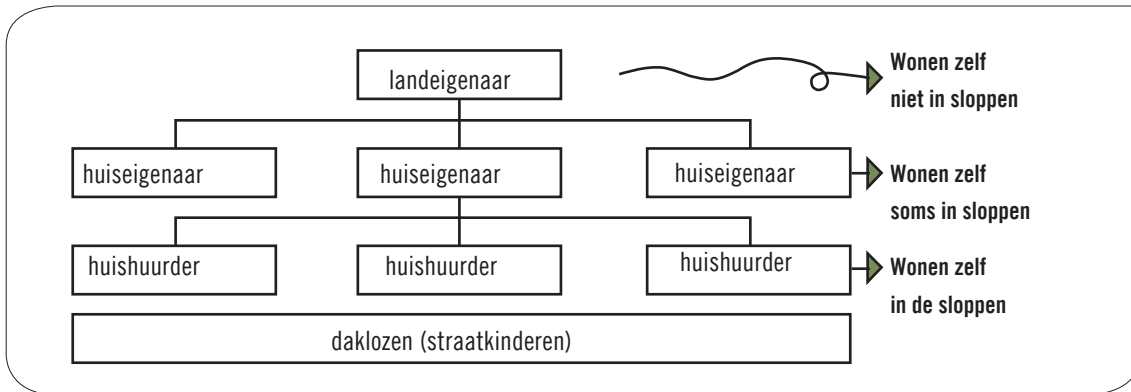
D. HUIS (VER-)HUREN

Zoveel mogelijk huisjes bouwen en zo weinig mogelijk sanitair.* Voor Keniaanse huisjesbouwers is dat volkomen logisch. Want – zo redeneren zij – het bouwen van huisjes moet uiteindelijk winstgevend zijn. Straks verhuren ze het bouwsel aan een familie. Elke maand contant huur betalen graag! Sommige huiseigenaren verhogen gewoon de huur als ze een mooie auto willen kopen. Als de huurders dat niet kunnen betalen, hebben ze pech. Dan worden ze uit hun huis gezet. Toiletgebouwtjes leveren weinig geld op. En waar je toiletten bouwt, kan geen huis meer staan. Bovendien zeuren de huisjeshuurders altijd dat het stinkt, dat de wc's leeggeschept moeten worden, dat het niet hygiënisch is. Wat een gedoe! Huiseigenaren moet immers ook rondkomen... Sommige huiseigenaren zijn rijk en wonen zelf in een goede buurt in Nairobi. Anderen zijn niet rijk en wonen zelf ook in de sloppen. Degenen die echt rijk zijn, in een mooi huis wonen én in een dure auto rijden, zijn de landeigenaren. Zij zijn machtiger dan de huisjeseigenaren. Een deel van het geld dat huisjeseigenaren verdienen met het verhuren van huisjes, moeten zij aan de landeigenaren geven. De landeigenaren verhuren de grond waarop de huisjeseigenaren de huisjes bouwen. En grond levert veel meer geld op dan huisjes. Baas boven baas.

* Sanitair is alles wat is aangesloten op een riolering: toilet, douche, wasbak.

SCHEMA INVULLEN

Vul het schema in. Kies uit: huishuurder, landeigenaar, huiseigenaar, daklozen.

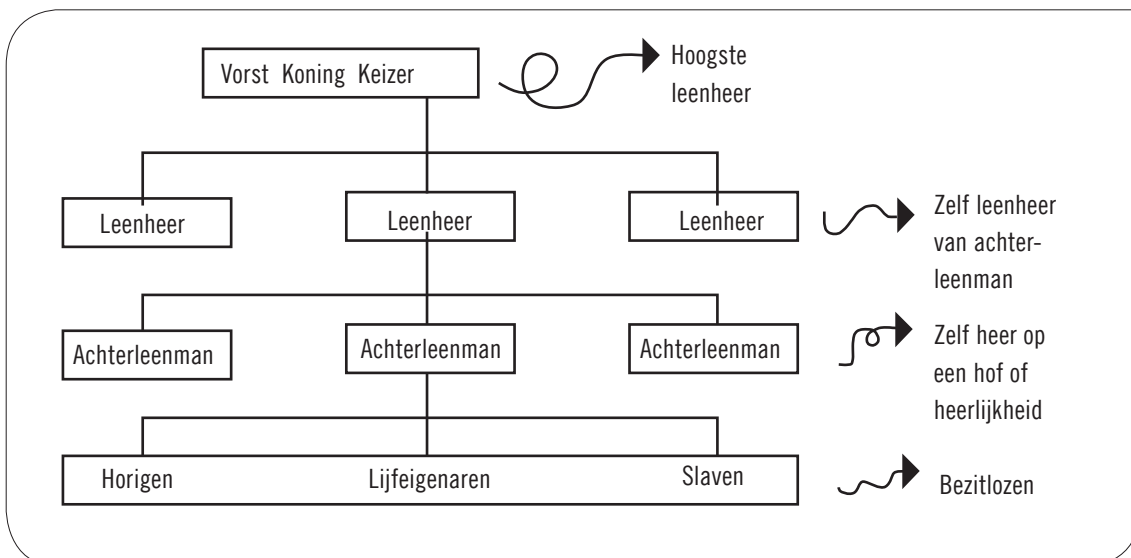

Huurschema, Nairobi, 21 ste eeuw.

Toelichting huurschema

Stel de volgende vraag: wie van deze mensen (huishuurder, landeigenaar, huiseigenaar, dakloze) kan het meeste genieten van zijn of haar rechten? En wie het minst? Hoe hoger je in de piramide zit, hoe meer geld je te besteden hebt en hoe meer je kunt genieten van je mensenrechten.

Verder zou je bij deze vraag een vergelijking kunnen maken met het leenstelsel uit de middeleeuwen zoals dat in Europa was ingesteld. Laat een afbeelding zien van het middeleeuwse leenstelsel en vraag naar verschillen en overeenkomsten tussen beide stelsels.

Leenstelsel, Europa, Middeleeuwen.

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder.

Kinderrechten: onder meer artikel 26, 27.

Mensenrechten: onder meer artikel 1, 7, 8, 17, 22, 23, 25.

- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet?

Alle rechten die geelgemarkeerd zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.

F. OUDERWETS KIEKJE

- Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Huishoudgeld'.
- Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. ***Eigen onderschrift.***

2.8 VRIJE TIJD

OPZET LES 8

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 2: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 8

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

WEETJE

Tijd voor *chai*. Je leeft nu, wat er morgen komt zien we dan wel weer, vinden veel Kenianen. Tijd genoeg dus om rustig hun zaakjes te regelen. Die gehaastheid van veel Europeanen snappen ze echt niet. 'Any time is chai time', is een vaak gehoorde uitspraak. Wat ze daarmee bedoelen is dat (bijna) niks zo belangrijk is dat het niet even kan wachten. Net zo lang als een kopje thee (*chai*) drinken en een kletspraatje maken duurt.

A. GHETTO LIFE

De oudste jongens van de familie Muthuku hebben zelf een rap geschreven over hun leven in de sloppen. Zij noemen de sloppenwijk 'ghetto', hun rap heet: Ghetto Life. Dit is het eerste couplet en het refrein.

*Jongeren moeten knokken in de wijk
Gezinnen gaan met honger naar bed
Het is erg om de kinderen te horen huilen
Sommigen hebben niet eens kleren*

*Ghetto life – elke dag is een gevecht
Ghetto life – ik laat me niet kennen
Ghetto life – het is moeilijk om te leven
Ghetto life – daarom zeggen we – ghetto life*

- Verzin een korte rap van vier regels die jouw leven en jouw woonplek omschrijven. **Eigen tekst.**

B. VRIJE TIJD

1. Hoe maakt Jeremiaah een voetbal? **Plastic tassen verzamelen en touw of ijzerdraad er strak omheen doen.**
2. - Naar welke televisieserie kijkt Monicah graag? **Een soapserie.**
- Uit welk land komt dat programma? **Uit Nigeria.**
3. Dickson vertelt dat de burens wel eens klagen. Waarover? **Vanwege geluidsoverlast: ze zetten de tv of de radio te hard.**
4. - Hebben de kinderen een eigen tuin om in te spelen? **Nee.**
- Heeft de speeltuin veel gras, struiken en bomen? **Nee.**
5. Welke van de volgende hobby's heeft **geen** van de kinderen? Kruis aan.

schaatsen

shoppen

waveboarden

hockeyen

TV kijken

computercursus

dansen en rappen

hangen en kletsen met vrienden

voetballen

knikkeren

C. VOETBALLEN

Een vaste plek in Oranje. Voor veel jongens en meisjes is dat een droom. Om een oranjeshirt te mogen dragen moet je supergoed zijn. Een soort Van Persie, Sneijder of Robben. Dat vraagt om dagelijks trainen. In Kenia is voetbal net zo populair als in Nederland. Hun nationale elftal heeft als bijnaam de Harambee Stars. Harambee is Swahili en betekent: allemaal samenwerken. Het is ook de naam van een Keniaanse traditie waarin buurtbewoners samen een evenement organiseren of een project opzetten, zodat hun buurt verbetert. Een toepasselijke bijnaam dus. In de sloppen van Nairobi doen kinderen aan straatvoetbal. Ze zijn bijna nooit lid van een voetbalclub. Dat kost te veel geld. In Nederland voetballen kinderen op een grasveld met makkelijke kleren aan of misschien het shirt van hun favoriete speler. En ze hebben voetbalschoenen met noppen. En natuurlijk een echt leren bal. In de sloppen zouden ze graag tegen zo'n goede bal willen trappen, dan kun je pas echt trainen, wedstrijden spelen of de bal hooghouden. Maar een leren bal uit de winkel is te duur. Dan zit er niks anders op dan zelf een bal maken van vuilniszakken, veel oefenen en blijven dromen.

- Beantwoord de volgende twee vragen voor elke foto.
Wat voor speelgoed is het? Waar is het speelgoed van gemaakt?
  - **Katapult. Stokjes, elastiek, touwtjes, stukje rubber en een steentje**
  - **Hoelahoep. Fietsband**
  - **Auto. Leeg pak (limonade)sap, doppen, stokjes of rietjes**

D. SPELEN EN STERVEN

In de zomer ben je veel buiten. Lekker in de frisse lucht. Skaten, kletsen, voetballen of een boomhut bouwen. Voor je het weet moet je binnenkomen voor het eten. Als er maar geen bietjes op tafel staan...

'I live where there are no trees', hoor je de kinderen uit de sloppen vaak zeggen. Want er zijn amper speeltuinen of voetbalvelden. Bomen om hutten in te bouwen groeien er ook niet. De sloppen zijn bruin en grijs, niet groen. De kinderen spelen op straat. Hun straten zijn niet betegeld zoals hier, en een goede stoep hebben ze niet. Het zijn meer stegen: smal en donker, gemaakt van aangestampte grond. In het midden is een greppel uitgegraven die dient als waterafvoer. Handig als het regent. Op bepaalde plaatsen wordt in greppels geplast. Rondom de plasgreppels ruikt het niet fris. Op veel plekken ligt vuilnis. Zeker met warm weer hebben bacteriën vrij spel. Kinderen worden dan snel ziek van spelen op straat. Ze krijgen bijvoorbeeld diarree. Doordat ze regelmatig ziek zijn, missen ze veel schooldagen. En soms worden ze zelfs zo ziek dat ze doodgaan. Kijk maar eens naar deze cijfers: van de duizend kinderen sterven 112 jongens en 95 meisjes voor ze vijf jaar zijn. In Nederland overlijden per duizend kinderen zes jongens en vijf meisjes voor hun vijfde jaar. Dan toch maar liever die bietjes eten.

- **(Kinder)ziekten**

Hieronder staan zes ziektes en hun oorzaak. Zet ernaast hoe deze ziektes voorkomen kunnen worden. Kies uit: inenting, schoon drinkwater of veilig vrijen.

Ziekte:	Veroorzaakt door:	Voorkomen door:
1. Buiktyfus	bacterie	schoon drinkwater
2. Hepatitis A	virus	schoon drinkwater
3. Cholera	bacterie	schoon drinkwater
4. HIV	virus	veilig vrijen
5. Polio	virus	inenting
6. Diarree	bacterie of virus	schoon drinkwater

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder.
Kinderrechten: onder meer artikel 6, 15, 24, 26, 27, 30, 31. Mensenrechten: artikel 17, 20, 22, 24
- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet? Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet? **Alle rechten die geelgemarkeerd zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.**

F. OUDERWETS KIEKJE

- Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Vrije tijd'.
- Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. **Eigen onderschrift.**

2.9 VEILIGHEID

OPZET LES 9

- **Inleiding: voorkennis activeren en motiveren door middel van een instapvraag of -opdracht**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 5 minuten
- **Kern: kijkvragen voorbespreken, aflevering bekijken, kijkvragen maken en nabespreken**
Werkvorm: individueel en klassikale nabespreking
Duur: 20 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Kern: thematische verdieping en verbreding van de kern plus verwerking daarvan:**
Onderwerp 1: tekst lezen en opdracht maken
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 5-10 minuten
- **Koppeling thema's aan de kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen of in groepjes, klassikale nabespreking
Duur: 10 minuten
- **Reflectie les**
Werkvorm: individueel
Duur: 5 minuten

BENODIGDHEDEN LES 9

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- stickervel polaroidfoto's

WEETJE

De bijnaam van Nairobi is er niet één om trots op te zijn. De bijnaam is 'Nai-robbery'. Robbery is Engels voor beroven. Mensen noemen Nairobi zo omdat er gemiddeld meer criminaliteit is dan in andere Afrikaanse steden.

A. MOBIELE BEROVING

- Stel je voor: je loopt op straat en je bent aan het bellen. Opeens rukt iemand je telefoon uit je hand en rent weg. Je bent bestolen. Wat doe je?
  - Je aarzelt geen seconde en gaat achter de dief aan.
  - Je barst in huilen uit.
  - Je doet aangifte bij de politie.
  - Je koopt direct een nieuwe telefoon.
  - Niks.

Eigen antwoord.

B. VEILIGHEID

1. Waarom bokst en fitnesst Dickson? **Hij doet dat omdat hun huis best onveilig is. Als mensen weten dat je traint en sport, respecteren ze je eerder.**
2. 's Nachts is er een keer iemand met een kapmes het huis van de Muthuku's binnengedrongen. Wat had deze dief gestolen? **Een mobieltje.**
Wat deden ze om de dief weg te jagen? **Ze schreeuwden, maakten veel lawaai.**
Er is een paar keer wat van de waslijn gestolen van de familie Muthuku. Wat? **De deken van de baby en de nieuwe spijkerbroek van vader werden gestolen.**
3. Joshua vertelt dat het raam dicht moet als zij tv gaan kijken. Wat zegt hij daarover? **De radio staat vlakbij het raam, een dief kan zo naar binnen en de radio stelen.**
Joshua laat zien hoe de deur op slot kan. Hoeveel sloten zijn er? **Drie.**
Wat voor slot is het bovenste slot? **Een grote spijker.**
4. Joshua vertelt dat er veel dieven zijn en dat er veel gestolen wordt in de sloppenwijk. Wat is zijn advies? **Vrienden worden met de dieven en ze bijvoorbeeld eens wat te drinken geven.**
5. Joshua's vader is watchi man. Welke taal herken je in het woord watchi man? Engels, to watch betekent kijken. Wat is zijn beroep? **Bewaker.**
Wil Joshua dat later ook worden? **Nee, hij wil accountant worden, iemand die geldzaken regelt.**

C. HULPDIENST: DE POLITIE

Wel eens een politieauto van dichtbij gezien? Op de deuren staat hun motto: Waakzaam en Dienstbaar. Klinkt goed, maar wat betekent dat precies? Waakzaam betekent dat de politie erop let dat iedereen zich aan de wet houdt. En een dienstbare politie zorgt voor een veilige samenleving waarin alle mensen gelijkwaardig zijn. Want, zo vindt de politie, zonder veiligheid en gelijkheid kun je niet in vrijheid leven. Een beter motto voor de politie in de sloppen van Nairobi zou zijn: Afwezig of Corrupt*. Uit onderzoek blijkt dat 63 procent van de sloppen-bewoners zich onveilig voelt in zijn eigen buurt. Er is veel criminaliteit in de sloppen. Mensen doen bijna geen aangifte bij de politie. Ze zijn bang dat de daders erachter komen en dan wraak nemen. En het is bovendien lastig om wél aangifte te doen. In Mukuru Kayaba leven duizenden mensen en er is maar één politiepost. De politie zie je dus nauwelijks. En corrupt? Veel politieagenten zijn omkoopbaar. Ze verdienen slecht en grijpen elke kans om aan geld te komen. Ze bekeuren mensen voor zogenaamd te hard rijden. *Ka-ching!* En niemand die de politie controleert. Dat moet anders: politiescholen moeten beter opleiden, de overheid moet meer salaris betalen en agenten moeten hun werk goed doen. Dat zorgt voor vertrouwen in de politie. Er is nog veel te doen voordat de Keniaanse politie het motto van haar Nederlandse collega's kan overnemen.

* Corrupt betekent omkoopbaar, het overtreden van de wet door de vingers zien in ruil voor geld.

- **Politie**

De politie in Nairobi is niet goed opgeleid. De politie weet bijvoorbeeld te weinig van de wetten in haar land en van de mensenrechten. Noem vier dingen die een goede politieagent moet kunnen.

Competenties politieagent: verantwoordelijkheid, samenwerken, kunnen omgaan met agressie/stressbestendig zijn, oplossingsgericht, communicatieve vaardigheden. Leerlingen noemen dingen als: goed kunnen schieten, goed kunnen autorijden, hard kunnen rennen, eerlijk zijn, sterk en rechtvaardig zijn.

D. BRAND(GEVAARLIJK)

'Kenia, Nairobi. Mama Franco, moeder van drie kinderen, is gisteravond haar huis en de weinige spullen die zij bezat, kwijtgeraakt door een huisbrand. Ze gebruikte een paraffinelamp* omdat haar huis geen elektriciteit heeft. De lamp viel om en veroorzaakte de brand.'

Dit is echt gebeurd. Maar zo'n bericht haalt in Kenia de kranten niet. Daar is het niet ernstig genoeg voor. In sloppenwijken is er regelmatig een brandje. Dat hoort erbij. Pas als er een echt grote brand is, wordt het nieuws. Zoals in maart 2011, toen in de sloppenwijk Deep Sea een brand woedde die 80 tot 90 procent van alle huizen in as legde. De gevolgen waren groot. Veel mensen werden getroffen. Er vielen doden en gewonden. Honderden mensen werden dakloos. In de sloppen heerst een constante angst. Angst voor brand. Het stadsbestuur en de nationale overheid moeten samen de sloppenwijken veiliger maken tegen brand. Zo veilig dat een 'kleine' huisbrand weer nieuws wordt.

* Paraffine is een soort kaarsvet.

- **Brandweerman**

Kijk eens door de ogen van een brandweerman naar deze foto's en schrijf bij elke foto waarom die situatie een gevaar is voor de brandveiligheid.

1.

2.

3.

1. Koken op een open vuur.
2. Elektriciteitskabels die niet goed zijn vastgemaakt. Mensen tappen ook stroom af, en deze kabels hangen zo laag over de weg dat de man ze met een bezem omhoog moet duwen.
3. De huizen zijn slecht gebouwd. Er is veel hout gebruikt, dat vliegt snel in brand.

Toelichting

Naast bovengenoemde brandgevaarlijke situaties kan een brandweerauto niet door de smalle straatjes rijden. Er is ook weinig stromend water in de sloppen, dus is er ook veel te weinig bluswater. Bovendien is de kans op veel slachtoffers bij een brand aanzienlijk omdat de sloppenwijken overbevolkt zijn.

E. KINDER- EN MENSENRECHTEN ZIJN ER VOOR IEDEREEN, ALTIJD EN OVERAL

- Over welke kinder- en mensenrechten ging het? Kijk vooral bij de gemarkeerde rechten achterin. Schrijf de nummers van de artikelen hieronder. **Kinderrechten: onder meer artikel 2, 3, 4, 27. Mensenrechten: artikel 3, 7, 8, 28.**
- Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet? Van welke rechten kan de familie Muthuku genieten en van welke niet? **Alle rechten die geelgemarkeerd zijn worden deels niet nageleefd. Het gaat dus over (gedeeltelijke) schendingen.**

F. OUDERWETS KIEKJE

- Plak hier de polaroidfoto die hoort bij deze aflevering 'Veiligheid'.
- Bedenk een passend onderschrift en schrijf dat eronder. **Eigen onderschrift.**

2.10 TOEKOMST

OPZET LES 10

- **Inleiding: Persoonlijke ontwikkeling en afscheid nemen van de familie Muthuku**
Werkvorm: klassikaal
Duur: 10 minuten
- **Kern: armoedeproblematiek en analyse daarvan plus koppelen van armoede aan kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 20 minuten
- **Verwerking: oplossingen bedenken voor de armoedeproblematiek en verdeling welvaart, gezien vanuit kinder- en mensenrechten**
Werkvorm: individueel, tweetallen en/of in groepjes, nabespreken in groepjes of klassikaal
Duur: 10-15 minuten
- **Reflectie project**
Werkvorm: individueel en klassikaal
Duur: 10 -15 minuten
- **Actie**
Werkvorm: individueel en klassikaal
Duur: 10 minuten
N.B. Amnesty Nederland zamelt **geen** geld in voor de familie Muthuku. De acties bestaan uit: een solidariteitsactie (groetenkaart) en de petitie Kinderrechten in sloppenwijken.

BENODIGDHEDEN LES 10

- docentenhandleiding
- dvd
- werkboek leerlingen
- de reisbescheiden (vier kaarten met extra opdrachten)
- de A4-tjes waarvan een vliegtuigje gevouwen moet worden
- twee stickervellen met pilootjes (voor elke leerling één stickertje)
- wereldkaart of prullenbak
- groetenkaarten
- (eventueel petitielijsten, te bestellen op www.amnestyopschool.nl)
- keycords (om uit te delen)

Start les

Het zit er bijna op. Na een paar dagen logeren bij de familie Muthuku ga je straks weer naar huis. Jullie voeren vandaag jullie laatste gesprekken over hoe de toekomst eruit ziet. Over jouw plannen en over hun hoop en wensen voor de toekomst. Ook bespreken jullie hoe er een eind aan armoede gemaakt kan worden. Dat niemand meer in armoede hoeft te leven. Dat iedereen van zijn of haar mensenrechten kan genieten. Terug naar jouw plannen voor later. Hoe zie jij je eigen toekomst voor je?

A. TEKEN JE LEVEN

- Maak een strip. Teken jezelf als kleuter, als 11-jarige, als 21-jarige en als 31-jarige.
  - Wat wilde je worden toen je kleuter was? **Eigen antwoord.**
  - Wat wil je nu worden? Eigen antwoord Waarom? **Eigen antwoord.**
  - Als je 21 bent, doe je dan een opleiding of ben je aan het werk? **Eigen antwoord.**
  - Ben je getrouwd als je 31 bent? Eigen antwoord. En heb je kinderen? **Eigen antwoord.**

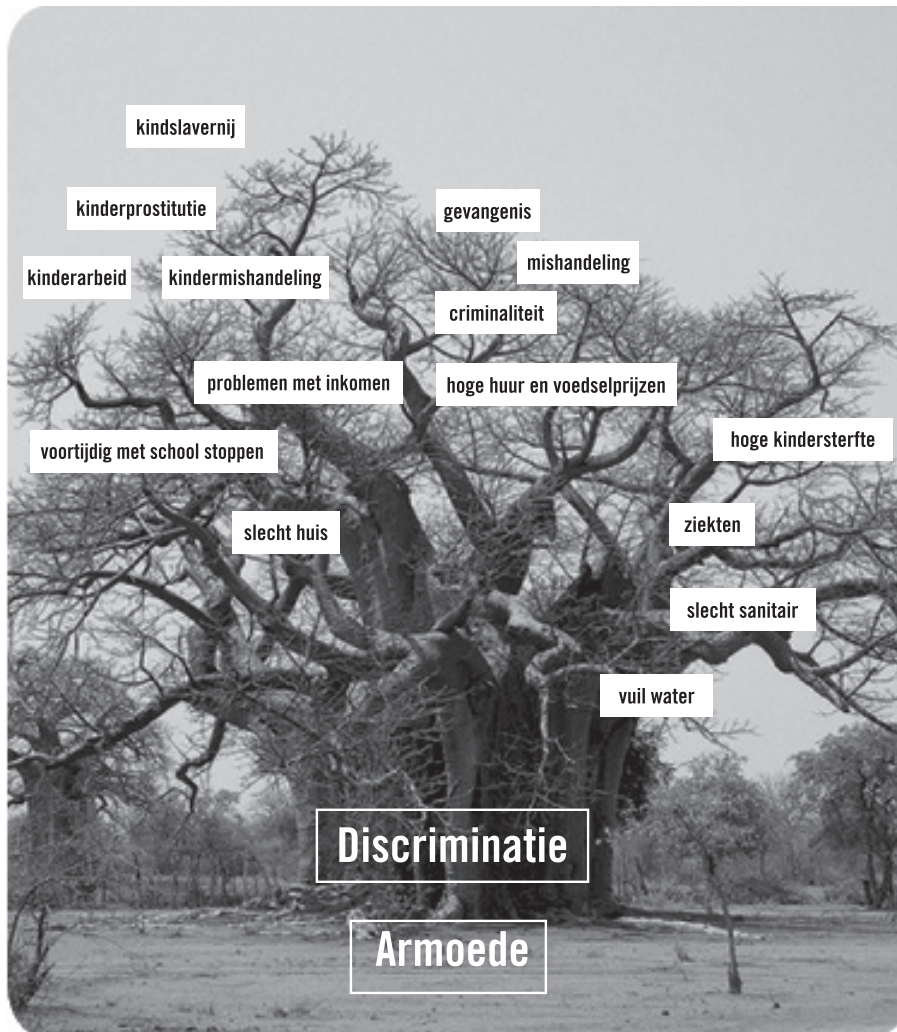
En nu ga je horen hoe de familie Muthuku haar toekomst voor zich ziet. Wat zijn hun dromen, hun wensen, hun plannen?

TOEKOMST

1. Wat verwacht de familie Muthuku van de toekomst? Schrijf in elk spreekballonnetje wat de wens of droom voor de toekomst van diegene is.
  - **Monicah, kapster worden**
  - **Jacob, een grijze sportauto kopen**
  - **Vader, een beter leven, een goede opleiding voor al zijn kinderen**
  - **Joshua, een mooi huis zonder kakkerlakken**
  - **Faith, een goede baan, een huis kopen, land kopen, een generator en machines kopen om water op te pompen**
  - **Jeremiah, een auto voor zijn vader**
  - **Josephat, naar de universiteit gaan**
2. Jacob zegt: 'Als je uit de sloppen komt, denken mensen dat dromen zinloos zijn. Dat is niet waar. Ik blijf dromen. Denken dat dromen geen zin heeft is een slechte instelling waar veel mensen last van hebben. Maar ik ga gewoon m'n best doen op school. Ik ga heel hard werken. Dan red ik het wel. Dan kom ik hier wel uit.'
Wat wil jij tegen Jacob zeggen? **Eigen antwoord.**
3. De familie wil graag in een beter, groter en mooier huis wonen. Trek de puzzelstukjes over, knip ze uit en maak twee nieuwe huizen voor de Muthuku's. Gebruik telkens alle bouwstenen.

EEN BOOMPJE OVER ARMOEDE OPZETTEN

1. Waarom staat het begrip discriminatie in de stam van de boom?
Omdat dat een oorzaak en een gevolg is binnen de armoedeproblematiek. Discriminatie hangt samen met armoede.
2. Wat hebben ziekten en voortijdig met school stoppen met problemen met inkomen te maken?
Als je (vaak) ziek bent kun je geen geld verdienen. Er is geen verzekering die kosten voor medicijnen en dokter vergoedt. Ook als je na een paar jaar al met school stopt, ben je laag opgeleid en zul je geen goede baan vinden waarmee je genoeg geld kunt verdienen.
3. Kijk nog eens naar de probleembom: waarom staat kindsavernij daar helemaal bovenaan? Leg je antwoord uit.
Als problemen zo ernstig zijn, komt het voor dat ouders hun kinderen verkopen om bijvoorbeeld van hun schulden af te komen. De kinderen zijn dan slaven en mogen niet weg. Ze moeten werken, soms bijvoorbeeld in de prostitutie.
4. Als het gaat om armoede, gaat het over het schenden van kinder- en mensenrechten. Welke? Kijk achterin vooral bij de wit gemarkeerde rechten.
Kinderrechten: artikel nummer 2, 3, 4, 24, 26, 27, 28, 29.
Mensenrechten: artikel nummer 22, 23, 25, 26.

5. Bedenk wat er volgens jou allemaal moet gebeuren om armoede de wereld uit te helpen. Bedenk vervolgens wie dat moet(en) doen, bijvoorbeeld: bewoners van sloppen, het stadsbestuur, de Verenigde Naties, Amnesty International, de Keniaanse regering of een Keniaanse organisatie die opkomt voor de mensenrechten. Schrijf jouw oplossingen hier op.
1. Wat: **maatregelen tegen huisuitzettingen opstellen en naleven.**
Wie: **de Keniaanse overheid en het stadsbestuur.**
  2. Wat: **scholen bouwen in de sloppenwijken.**
Wie: **de Keniaanse overheid en het stadsbestuur.**
  3. Wat: **schoon drinkwater regelen, met dezelfde prijs voor iedereen.**
Wie: **de Keniaanse overheid en het stadsbestuur, met hulp van ngo's.**
  4. Wat: **een eind maken aan discriminatie, door voorlichting en mensenrechteneducatie te geven.**
Wie: **de inwoners van de sloppenwijken, Amnesty en lokale mensenrechtenorganisaties, de Keniaanse regering, lokale bestuurders, eigenlijk alle Kenianen.**
  5. Wat: **corruptie tegengaan, door een goed salaris te betalen en bijvoorbeeld de politie goed op te leiden.**
Wie: **de Keniaanse overheid, Amnesty International, lokale mensenrechtenorganisaties, vakbonden.**
  6. Bespreek met je buurman of buurvrouw jullie oplossingen voor vraag 5. Kies nu samen drie oplossingen waar jullie allebei achter staan. **Eigen antwoord.**

Toelichting armoede

Volgens de Verenigde Naties (VN) leef je in armoede als je niet kunt voorzien in je eerste levensbehoeften (voedsel, kleding, onderdak). Wereldwijd zijn dat 1,4 miljard mensen. Zij leven onder de armoedegrens. De armoedegrens ligt op € 0,93 per dag. Een kwart van de bevolking van Kenia moet het met minder dan € 0,74 per dag doen. Wereldwijd sterven er jaarlijks 7,6 miljoen kinderen onder de vijf jaar. Vaak is dit een gevolg van armoede. Armoede is één van de grootste problemen ter wereld. In Afrika liggen de meeste landen met veel mensen die onder de armoedegrens leven. Vrouwen in Afrikaanse landen krijgen vaak gemiddeld meer kinderen dan vrouwen in Europese landen. Dat komt door het ontbreken van of door slechte voorbehoedmiddelen, of het ontbreken van kennis daarover. Kinderen gaan daar veel sneller dood dus nemen ze er meer, voor alle zekerheid.

TERUGBLIK

- Je bent te gast geweest bij de familie Muthuku. Blader door je werkboek heen. Wat heb je allemaal gezien, gelezen, geleerd en gedaan? Noem twee dingen die je geleerd hebt van deze reis.
  1. **Eigen antwoord.**
  2. **Eigen antwoord.**
- Wat vond je leuk of grappig? Noem twee dingen.
  1. **Eigen antwoord.**
  2. **Eigen antwoord.**
- Wat vond je erg? Noem twee dingen.
  1. **Eigen antwoord.**
  2. **Eigen antwoord.**
- Noem twee kinderrechten en geef voorbeelden van schendingen daarvan in Kenia.
  1. **Bijvoorbeeld: artikelen 28 en 29: het recht op onderwijs en het recht op onderwijs dat zich richt op het ontwikkelen van je talenten en je leert over respect voor andere mensen en de natuur. Lang niet elk kind kan naar school, veel meisjes ook niet. Het ontbreekt aan echt goed onderwijs.**
  2. **Bijvoorbeeld: het recht op goede omstandigheden om jezelf te kunnen ontwikkelen, belangrijk zijn voeding, kleding en huisvesting.**

Voor de meeste kinderen in de sloppen is er elke dag net niet genoeg en niet gevarieerd eten. De huizen waarin kinderen wonen zijn slecht gebouwd en lekken als het regent. Kinderen zijn veel tijd kwijt met het opduiken van plassen regenwater in hun huis. Dat komt omdat de regens maandenlang aanhouden. Kinderen worden snel ziek door de vochtigheid.

- Noem twee mensenrechten en geef voorbeelden van schendingen daarvan in Kenia.
  1. ***Je hebt recht op de economische, culturele en sociale voorzieningen in je land.***
Dat betekent dat je niet zomaar je huis kunt worden uitgezet en dat schoon drinkwater toegankelijk moet zijn voor iedereen.
  2. ***Je hebt recht op genoeg inkomen om van te leven.***
Een baan zou genoeg geld op moeten leveren om de basisvoorzieningen van te betalen. In de sloppenwijken gaat een groot deel van de inkomens van mensen op aan huur en voedsel. Die verhouding zou anders moeten zijn.

KLASSENDICHTSPEL

Je bent op het internationale vliegveld in Nairobi en met de rest van de klas wacht je op het vliegtuig. Om de tijd te doden besluiten jullie een klassendichtspel te doen. Jouw regel: ***Eigen tekst***

Toelichting klassendichtspel

Verdeel de klas in twee groepen. De ene groep krijgt als eindlettergreep: -en. De andere groep krijgt als eindlettergreep: -ijk. De leerlingen die in de -en-groep zitten, maken allemaal een eigen, mooie regel die eindigt op -en. Alle leerlingen die in de -ijk-groep zitten, verzinnen ieder voor zich een goede regel die eindigt op -ijk. De opdracht is om een regel te maken over de reis naar de sloppen. Als iedereen klaar is, kan het gedicht gemaakt worden. Uit de twee groepen leest om de beurt een leerling zijn of haar regel voor. Zo krijg je een mooi klassengedicht, volgens rijmschema A-B-A-B. Een gezamenlijke herinnering aan de reis naar Nairobi.

- **160 tekens**
Bedenk wat voor jou het meest opvallend aan deze reis was. Wat zul je altijd onthouden van je verblijf bij de familie Muthuku in Nairobi? Schrijf daar een sms-gedicht over. Het gedicht moet uit precies 160 tekens bestaan.

Toelichting 160 tekens

Laat de leerlingen bedenken wat voor hen het meest opvallend aan deze reis was. Wat zal hij of zij altijd onthouden van hun 'verblijf' bij de familie Muthuku in Nairobi? Laat de leerlingen daar een sms-gedicht over schrijven. Het gedicht moet uit precies 160 tekens bestaan.

Dit zijn de afspraken voor het sms-gedicht:

- Elk woord moet op z'n plek; elke letter moet kloppen.
- Zet na elke komma of punt een spatie.
- Een witregel telt als één teken.
- Spel alle woorden goed.
- Sms-taal mag gebruikt worden.

Vlieg terug

Je koopt nog snel iets te eten en te drinken voor onderweg. Dan nog even naar het toilet. Check ticket en paspoort. Je bent er helemaal klaar voor. Maar waar is het vliegtuig? Het vliegtuig is overduidelijk nog niet klaar. Sterker nog: jij zult het zelf moeten vouwen.

Toelichting vliegtuig vouwen

Stap 1: Laat de leerlingen het vel papier pakken waarmee ze het vliegtuig vouwen.

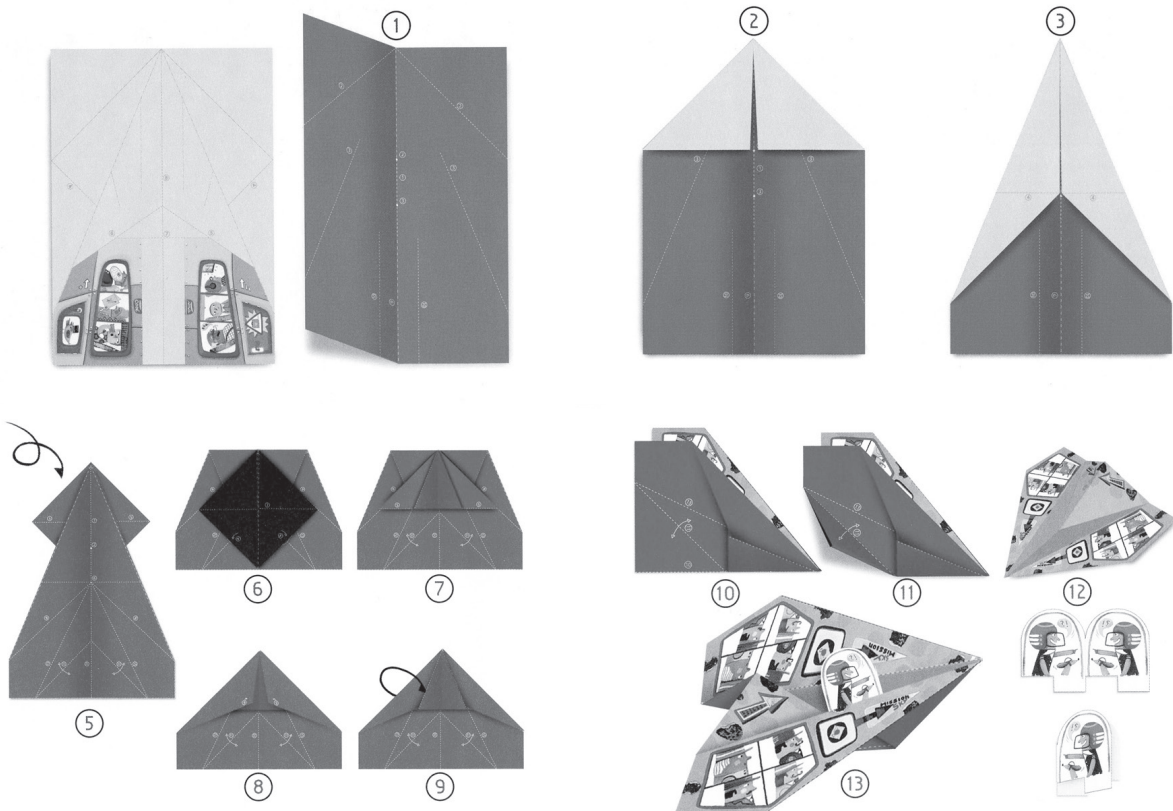
Stap 2: Ze beginnen te vouwen volgens de genummerde lijnen. Vertel dat ze netjes moeten vouwen en scherpe vouwen moeten maken.

Stap 3: Als het vliegtuig klaar is, mogen ze een pilootensticker komen halen (één vel met stickers voor alle leerlingen). Laat hen de pilootensticker tussen de vleugels plakken, zodat die goed tegen elkaar aan zitten.

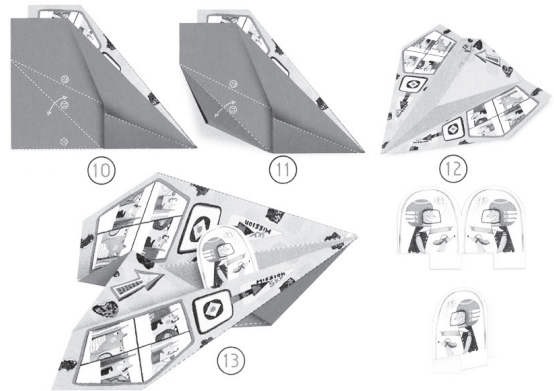
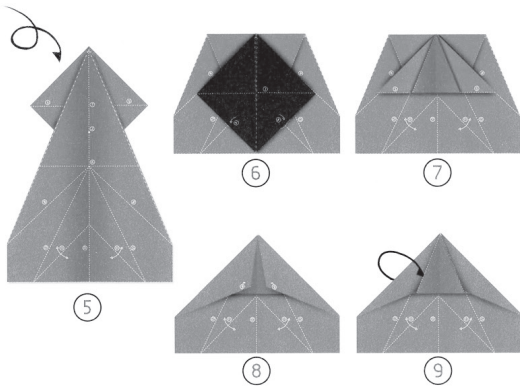
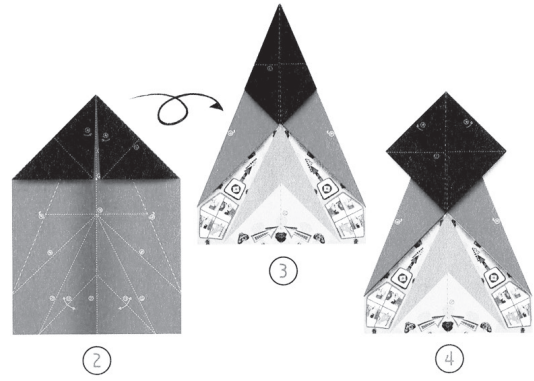
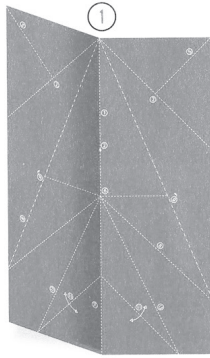
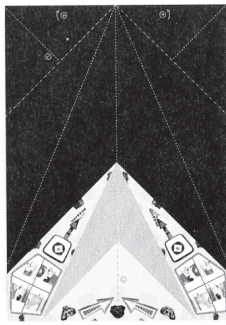
Stap 4: Op het vliegtuig is nu een zin te lezen. Het is een raadsel. Welke leerling heeft als eerste het goede antwoord? **Raadsel: het zit in een hoekje en reist toch de hele wereld over? Antwoord: een postzegel.**

Stap 5: Zeg tegen de leerlingen dat ze het vliegtuig naar Nederland moeten sturen. Laat op het bord de wereldkaart zien, of zet de prullenbak in het midden van de klas. Maak groepjes van maximaal zes leerlingen en laat hen op de wereldkaart mikken, op – natuurlijk - Nederland. Of laat hen op de prullenbak mikken. Wie heeft de snelste vlucht naar huis gemaakt?

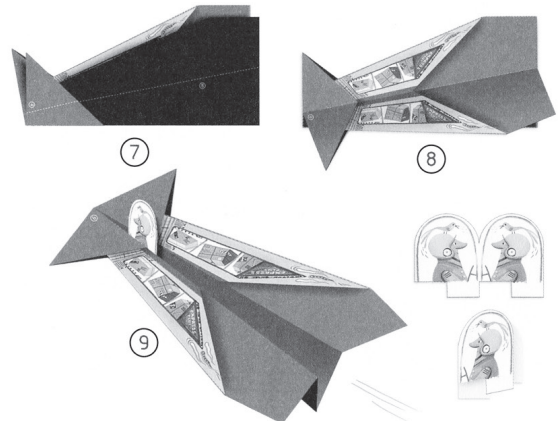
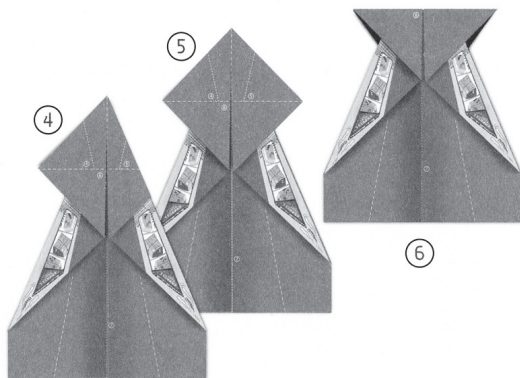
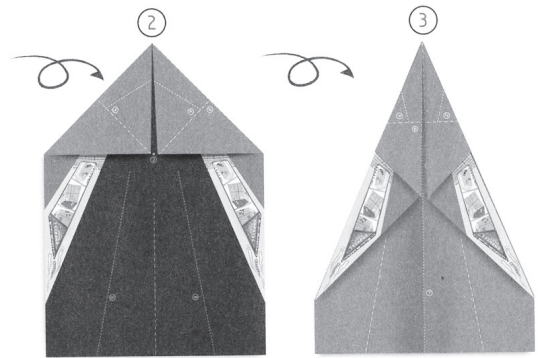
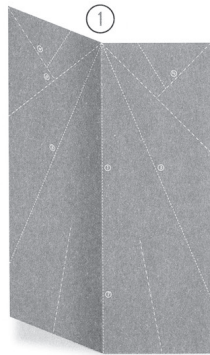
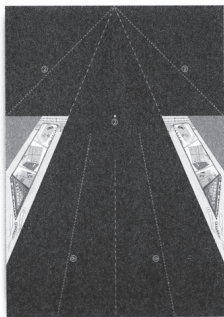
COOL TRIP

SKY MISSION

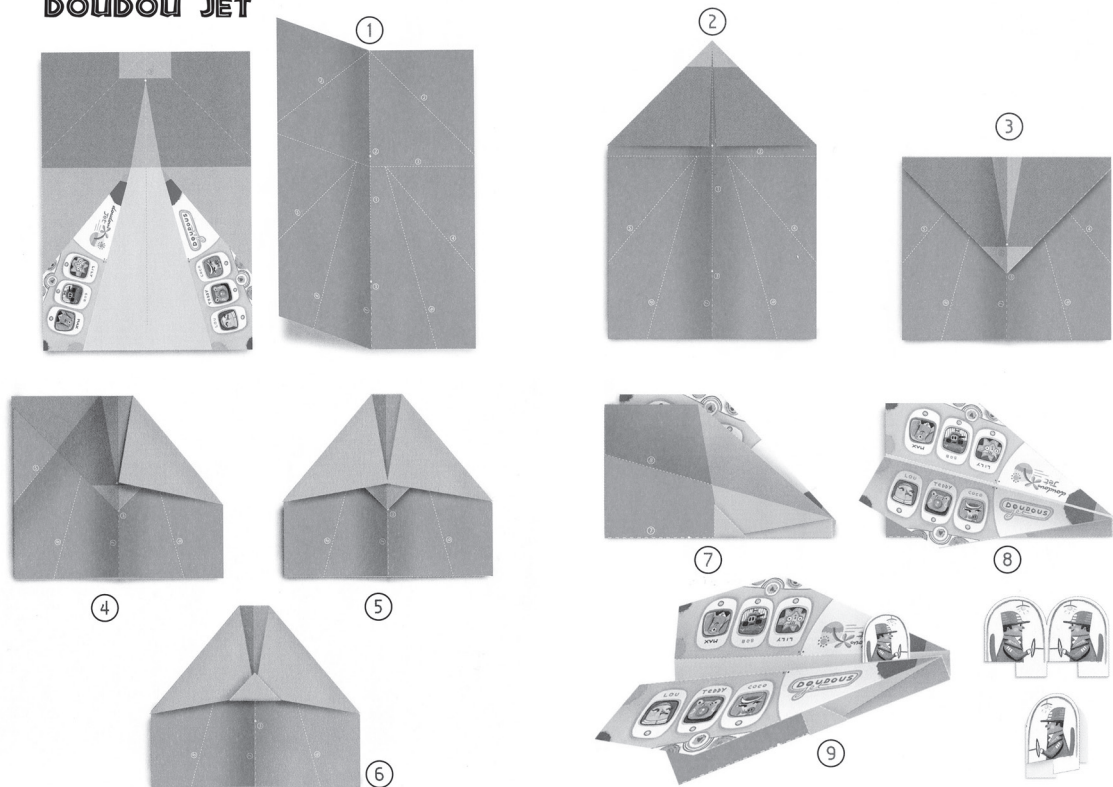

EXPRESS PLUS

DOUDOU JET

STUUR EEN KAART NAAR KENIA

Nu je weer thuis bent is het wel zo aardig om een kaartje terug te sturen naar Nairobi. Op die manier kom je eigenlijk meteen in actie. Want zo laat je de mensen daar weten dat je aan ze denkt en dat je het erg vindt dat zij in zulke slechte omstandigheden leven. Teken, plak, knip, fotografeer of schilder je eigen familie op de **groetenkaart**. Schrijf een groet achterop. Vergeet de postzegel niet! Of stuur alle kaarten van de klas samen in een grote envelop naar Amnesty in Amsterdam.

Toelichting groetenkaart

Bij dit project is er voor elke leerling een (blanco) groetenkaart. De leerling tekent, plakt, fotografeert, schildert of knipt zijn eigen familie op de groetenkaart. Hij of zij kan op de achterkant een groet opschrijven.

De kaarten worden gestuurd naar de eenheid Educatie van Amnesty International. De eenheid Educatie zorgt er dan voor dat alle kaarten terechtkomen bij de bewoners van de sloppenwijk.

Meer acties!

De mensenrechten zijn er voor iedereen. Voor jou en voor de mensen in de sloppenwijken. Ze zijn er voor alle mensen op de hele wereld. Daarom komt Amnesty in actie en jij kunt daarbij helpen. Teken de digitale petitie Kinderrechten in sloppenwijken (handtekeningenlijst) waarin de Keniaanse president wordt opgeroepen ervoor te zorgen dat de kinderrechten in de sloppenwijken worden gerespecteerd, op www.amnestyopschool.nl. Je kunt daar meteen meer petitie's bestellen. Ga de uitdaging aan en haal zoveel mogelijk handtekeningen op. Als je dan toch op de website bent, speel dan meteen de game!

Toelichting meer acties

Op de website www.amnestyopschool.nl kunnen de leerlingen de digitale petitie tekenen. Ook kunnen leerlingen meer (papieren) petitelijsten bestellen via deze website en zo nog meer handtekeningen ophalen. Alle handtekeningen die verzameld zijn worden aangeboden aan de autoriteiten in Nairobi. Op de website www.amnestyopschool.nl kunnen leerlingen de game *Meet the Muthuku* family spelen. Ze moeten allerlei opdrachten maken om verder te komen in het spel.

Kijk op de website voor andere Amnesty-acties. Kinderen kunnen zich ook opgeven voor het Jongeren Actie Netwerk. Denk ook eens aan het organiseren van een AmnesTeaParty! Gezellig (fairtrade) thee drinken, zelf cupcakes bakken en discussiëren over kinder- en mensenrechtenkwesties. Het is zelfs mogelijk om op die manier geld op te halen voor Amnesty.

Goede dagen om (met de klas) actie te voeren zijn:

- 16 juni: Dag van het Afrikaanse Kind
- de eerste maandag van oktober: Wereld Habitat Dag
- 19 november: Wereld Toilet Dag
- 20 november: Dag van de Rechten van het Kind
- 10 december: Dag van de Rechten van de Mens

Trash or toys?!

Maak je eigen speelgoed van materiaal dat jij normaal gesproken in de vuilnisbak zou gooien: karton, stukjes touw, plastic doppen, een verbogen paperclip, rietjes, kranten of een elastiek. Verzin, wees creatief, probeer en experimenteer.

Let op: maak **bewegend speelgoed** of een **spel** voor één of meer kinderen. Stuur je speelgoed op naar Amnesty of mail een foto ervan naar jongeren@amnesty.nl. Schrijf er in het kort bij wie je bent en waar je op school zit. Laat zien wat je gemaakt hebt én waarvan je het gemaakt hebt!

Amnesty maakt een **tentoonstelling** over zelfgemaakt speelgoed dat kinderen uit Nairobi én kinderen uit Nederland hebben gemaakt. Maak kans om uitgenodigd te worden! (Vergeet dus niet je adres op te schrijven!)

DEEL 3: DE REISBESCHIEDEN;
EXTRA OPDRACHTEN

3.1 REISBESCHIEDEN: ID-KAART*

* ID = identiteit, wie je officieel bent

DIT IS MIJN LIJF

- Teken de uiterlijke kenmerken die jouw lijf uniek maken in de afbeelding van het lichaam. Denk aan dunne of dikke benen, een litteken op je arm of een moedervlek op je wang. **Eigen tekening maken.**
- Wat is jouw grootste wens? **Eigen antwoord.**
- Wat is jouw sterkste herinnering? **Eigen antwoord.**
- Teken of omschrijf:
  - Zo zien anderen mij. **Eigen tekening/omschrijving.**
  - Zo zie ik mijzelf. **Eigen tekening/omschrijving.**
- Hoofd, handen, hart:
  - Hoofd (dit weet ik): **ik weet dat de brul van de Siberische tijger op twee kilometer afstand te horen is (voorbeeld).**
  - Handen (dit kan ik): **met mijn tong het puntje van mijn neus aanraken (voorbeeld).**
  - Hart (dit ben ik): **als mijn vriendin ziek is, pers ik sinaasappels voor haar uit (voorbeeld).**

IK EN DE WERELD

- Mijn voeten hebben op deze grond gelopen.
  - Kleur het land waar je bent geboren blauw of roze. **Eigen antwoord.**
  - Kleur de landen waar je lievelingseten vandaan komt paars. **Eigen antwoord.**
  - Kleur de landen waar je kleding vandaan komt oranje. **Eigen antwoord.**
  - Kleur de landen waar je op vakantie bent geweest groen. **Eigen antwoord.**
  - Kleur de landen waar je graag heen wilt rood. **Eigen antwoord.**
  - Zet een kruis op vijf landen waar de rechten van kinderen worden geschonden. Schrijf erbij wat daar aan de hand is.

Voorbeelden:

Nederland: discriminatie minderheden

Kenia: onvoldoende basisvoorzieningen zoals schoon drinkwater en onderwijs

Democratische Republiek Congo: kindsoldaten

India: kinderarbeid

China: internetcensuur

Pakistan: gedwongen huwelijken voor meisjes

Iran: doodstraf voor minderjarigen

3.2 REISBESCHIEDEN: REISGIDS

ARABISCHE LEENWOORDEN

Een leenwoord is een woord dat van een andere taal is overgenomen. In het Swahili komen woorden voor die van de Arabische taal zijn 'geleend'.

Safari = reis (Arabisch: safar)

Rafiki = vriend (Arabisch: rafik)

Ook het Nederlands kent Arabische leenwoorden: cijfer (sifr), alcohol (al-kohoul) en gitaar (qitar).

- Geef het juiste leenwoord bij de omschrijving.
  - Taal die vooral in Oost-Afrikaanse landen gesproken wordt, waaronder Kenia (zeven letters). **Swahili**
  - Overheidsdienst die toezicht houdt op de grenzen en bijvoorbeeld invoerrechten heft (zes letters). **Douane**
  - Zoogdier met lange poten en een lange nek (zeven letters). **Giraffe**

Er zijn woorden van Arabische afkomst die internationaal gebruikt worden: koffie: qahwa, coffee (E), café (F), Kaffee (D) en suiker: sukkar, sugar (E), sucre (F), Zucker (D)!

Nederlandse woorden die ook internationaal zijn overgenomen zijn bijvoorbeeld het woord polder en apartheid.

Wieg van de mensheid

Veel onderzoekers zeggen dat de 'geboorte' van de mens in Kenia plaatsvond: er zijn bij het Turkana-meer heel veel fossielen gevonden van vier miljoen jaar oude mensachtigen. Deze mensen hebben de naam Australopithecus anamensis gekregen. Het woord 'anam' betekent meer in het Turks.

STAM EN/OF KENIAAN?

'Ik ben in de eerste plaats een kind van mijn stam en dan pas van mijn land', is een oude uitspraak die je nog steeds hoort in Kenia. Er zijn tussen de veertig en zeventig stammen in Kenia.

Kikuyu

De grootste stam in Kenia. Ze vormen zo'n 20 procent van de bevolking. Toen Kenia onafhankelijk wilde worden van Engeland, heeft deze stam daar hard voor gestreden.

El Molo

Deze stam heeft tussen de 300 en 500 stamleden. Ze wonen aan het Turkana-meer en leven van de visvangst. Door de klimaatveranderingen droogt het meer langzaam op.

Masai

Deze mensen zijn nomaden, zij trekken rond met hun vee. De stam is bekend om hun rode kleding en sieraden.

BIG FIVE

Vul het Engelse woord in.

Swahili	Engels
simba	lion
nyati	buffalo
chui	leopard
kifaru	rhinoceros (rhino)
tembo	elephant

3.3 REISBESCHIEDEN: WERELDKAART

- Vul de ontbrekende woorden in.
Kenia grenst aan de volgende landen: **Tanzania, Oeganda, Ethiopië, Somalië, Zuid-Sudan**. Kenia grenst ook aan zee. Dat is de **Indische Oceaan**. De havenstad **Mombassa** ligt aan die oceaan. Verder grenst Kenia aan twee meren. In het **noorden** ligt het **Turkana-meer** en in het **westen** ligt het **Victoria-meer**. Oh ja, de hoofdstad is natuurlijk **Nairobi**!

TOPOGRAFIE

- Zoek op met Google maps (routebeschrijving) hoe de autoroute van Amsterdam naar Nairobi loopt.
- Hoelang doe je erover om per auto naar Nairobi te rijden? **6 dagen en 22 uur, inclusief een veerboot (van Marseille in Frankrijk naar Algiers in Algerije).**
- Hoeveel kilometer leg je dan af? **10.648 kilometer.**

HEMELSBREED

- Leg het begrip 'hemelsbreed' uit door het te tekenen op de kaart. Trek een lijn hemelsbreed tussen de steden Amsterdam en Nairobi.
Leerlingen moeten een rechte lijn trekken tussen beide steden. Hemelsbreed is de afstand tussen Amsterdam en Nairobi ongeveer 6.677 km. (Er zijn verschillende sites die een verschillend aantal kilometers geven.)

MARATHON LOPEN

- Kenianen zijn goede (marathon)lopers. Stel je het volgende eens voor: een marathonloper rent zonder te stoppen van Amsterdam naar Nairobi in hetzelfde tempo als hij de marathon loopt.
De marathon is een afstand van 42 kilometer en 195 meter. Je hebt al opgezocht hoelang de afstand tussen Amsterdam en Nairobi is. (Die is **10.648 kilometer**.)
Hoeveel marathons is dit als je de marathon afrondt op 42 km? **253,5 marathons**
- Stel: de Nederlandse marathonkampioen Kamiel Maase rent van Amsterdam naar Nairobi. Zijn record is 2 uur, 8 minuten en 21 seconden. Hoelang doet hij over deze afstand? Je mag de marathon op 42 kilometer afronden en de tijd op 2 uur en 8 minuten.
 $10.648 : 42 = 253,5$ marathons
 $2 \text{ uur} + 8 \text{ minuten} = 128 \text{ minuten} \times 253,5 = 32.448 \text{ minuten} : 60 = 540,8 \text{ uur}$
- Stel: de Keniaanse kampioen Paul Tergat rent van Nairobi naar Amsterdam. Zijn marathonrecord is 2 uur, 4 minuten en 26 seconden. Hoelang doet hij erover? Je mag zijn tijd afronden op 2 uur en 4 minuten.
 $10.648 : 42 = 253,5$ marathons
 $2 \text{ uur} + 4 \text{ minuten} = 124 \times 253,5 = 31.434 \text{ minuten} : 60 = 523,9 \text{ uur}$

Stel dat beide renners elkaar tegemoet zouden lopen en één loopt iets harder dan de ander. Waar (in welk land) ontmoeten ze elkaar dan denk jij? Neem de afstand hemelsbreed en kijk op de kaart.

Zij zullen elkaar ongeveer ontmoeten aan de Middellandse Zee tussen Tripoli en Benghazi in Libië, net iets ten noorden van de helft van de afstand op de lijn Amsterdam – Nairobi.

3.4 REISBESCHIEDEN: TICKET

TIJDSVERSCHIL

Tijdsverschil: winter +2 uur, zomer +1 uur

Vliegduur: heen 8 uur en 20 min, terug 8 uur en 35 minuten

- Reken uit en vul beide aankomsttijden in.
  - Heenreis Nairobi op 20 november
AMS: departure 20.40 h NBO: arrival **07.00 h, dat is op 21 november.**
Toelichting: tijdsverschil +2 uur, vliegduur 8 uur en 20 minuten heen = aankomsttijd NBO is 07.00 uur, de volgende dag.
  - Terugreis Amsterdam op 27 november
NBO: departure 22.55 h arrival **05.30 h, dat is op 28 november.**
Toelichting: tijdsverschil -2 uur, vliegduur terug 8 uur en 35 minuten = aankomsttijd AMS is 05.30, de volgende dag.
- Vul je naam in met de juiste Engelse aanhef ervoor: mr /miss /mrs. **Eigen antwoord.**

KOSTEN KLAS KENIA

Jullie gaan met de hele klas naar Nairobi. Je mag per persoon twintig kilo bagage meenemen. Als je koffer of rugzak meer weegt moet je bijbetalen. Hoeveel dat is verschilt per luchtvaartmaatschappij. Het is een vast bedrag per bagagestuk.

- Reken uit hoeveel het zou kosten als jullie met de hele klas naar Kenia, Nairobi zouden vliegen. Een retour van Amsterdam naar Nairobi kost € 740.

Voorbeeld klas met 26 leerlingen uitgerekend: $26 \times 740 = € 19.240$.

Een aantal kinderen uit jullie klas heeft te veel spullen bij zich. Hun koffer weegt meer dan twintig kilo. Bij 35 procent van je klasgenoten moet bijbetaald worden (rond af op een hele leerling!) Dat kost € 65 per bagagestuk.

- De kosten van een vliegreis met de klas naar Nairobi zijn:
35 procent van 26 leerlingen = 9,1 leerling, afgerond = 9 leerlingen.
 $9 \times € 65 = € 585$.
 $19.240 + 585 = € 19.825$

SEATS AND ROWS

Een Boeing 737 heeft 189 zitplaatsen. Jouw hele klas gaat mee.

- Hoeveel plaatsen heb je nodig?
- Hoeveel procent van het totaal is dat?

Voorbeeld voor een klas met 26 leerlingen: $189:26 = 7,27$ procent.

Kauwgom kauwen

Door het luchtdrukverschil kun je oorpijn krijgen. Bij het opstijgen en landen verandert de luchtdruk. Wat helpt is flink kauwgom kauwen. En als je oren toch 'dichtslaan' knijp dan je neus dicht en doe alsof je blaast. Dan 'ploppen' je oren weer open.

DEEL 4: BIJLAGEN

TEKST RAP GHETTO LIFE

Jongeren moeten knokken in de wijk
Gezinnen gaan met honger naar bed
Het is erg om de kinderen te horen huilen
Sommigen hebben niet eens kleren
Ghetto life – elke dag is een gevecht
Ghetto life – ik laat me niet kennen
Ghetto life – het is moeilijk om te leven
Ghetto life – daarom zeggen we
Ghetto life – elke dag is een gevecht
Ghetto life – het is moeilijk om te leven
Ghetto life – ik laat me niet kennen
Ghetto life – daarom zeggen we
Het is de familie Muthuku in het getto
Het leven is zwaar, het is een gevecht
Dag en nacht moeten we ervoor knokken
We kunnen alleen maar hopen
Vrienden in het getto, kinderen in het ghetto, mensen in het ghetto

DE KINDERRECHTEN: AL JOUW RECHTEN OP EEN RIJ

Verkorte versie van de Kinderrechtenverdrag.

- Artikel 1. **Een kind ben je onder de achttien jaar.**
- Artikel 2. **Discriminatie is verboden.**
- Artikel 3. **Je hebt recht op bescherming door de overheid.**
- Artikel 4. De overheid moet ervoor zorgen dat de rechten van kinderen beschermd worden.
- Artikel 5. De overheid moet ouders respecteren in de opvoeding van hun kinderen.
- Artikel 6. **Je hebt recht op leven en op ontwikkeling.**
- Artikel 7. **Je hebt recht op je eigen naam en nationaliteit.**
- Artikel 8. De overheid moet de identiteit, naam en nationaliteit van kinderen beschermen.
- Artikel 9. Je hebt het recht om bij beide ouders te wonen. Als je ouders gescheiden zijn, mag je met allebei je ouders omgaan.
- Artikel 10. Je mag je ouders overal bezoeken, ook als ze in verschillende landen wonen.
- Artikel 11. De overheid moet ervoor zorgen dat een kind niet kan worden ontvoerd naar het buitenland door bijvoorbeeld één van de ouders.
- Artikel 12. Afspraken over kinderen worden gemaakt met kinderen.
- Artikel 13. **Je hebt het recht om je eigen mening te geven en informatie te zoeken en door te geven.**
- Artikel 14. **Je hebt recht op je eigen geloof.**
- Artikel 15. **Je hebt het recht samen te komen en een club op te richten.**
- Artikel 16. **Je hebt recht op privacy.**
- Artikel 17. Je hebt recht op begrijpelijke informatie.
- Artikel 18. **Je hebt recht op een goede opvoeding door je ouders. De overheid moet hen daarbij helpen.**
- Artikel 19. **De overheid moet je beschermen tegen mishandeling.**
- Artikel 20. De overheid moet extra goed voor je zorgen en je helpen als je ouders dat even niet kunnen of als je geen ouders meer hebt.
- Artikel 21. Kinderen worden alleen geadopteerd als dat voor hen de beste oplossing is.
- Artikel 22. Als vluchteling heb je recht op speciale bescherming.
- Artikel 23. Je hebt recht op hulp als je een handicap hebt.
- Artikel 24. Je hebt recht op een goede gezondheid en op hulp als je ziek bent.
- Artikel 25. Kinderen die uit huis zijn geplaatst, hebben er recht op dat regelmatig wordt gekeken of de behandeling nog wel de beste is.
- Artikel 26. **Alle middelen die de overheid heeft om mensen te helpen, moeten voor alle kinderen bereikbaar zijn.**
- Artikel 27. **Je hebt het recht op goede omstandigheden om jezelf te kunnen ontwikkelen, belangrijk zijn voeding, kleding en huisvesting.**
- Artikel 28. **Je hebt recht op onderwijs.**
- Artikel 29. **Je hebt recht op onderwijs dat zich richt op het ontwikkelen van je talenten en je leert over respect voor andere mensen en de natuur.**
- Artikel 30. **Je hebt recht op je eigen cultuur.**
- Artikel 31. **Je hebt recht op rust en vrije tijd en je hebt recht om te spelen.**
- Artikel 32. Overheden moeten een minimumleeftijd voor werk instellen en kinderen beschermen tegen gevaarlijk en schadelijk werk.
- Artikel 33. De overheid moet je beschermen tegen drugs.
- Artikel 34. **De overheid moet je beschermen tegen seksueel misbruik.**
- Artikel 35. Het is verboden om kinderen te ontvoeren, verkopen of verhandelen.
- Artikel 36. De overheid moet je beschermen tegen uitbuiting en mishandeling.
- Artikel 37. Je hebt recht op een goede behandeling in de gevangenis. Je mag niet gemarteld worden, en geen levenslang of de doodstraf krijgen.
- Artikel 38. Als het oorlog is, moet de overheid jou extra beschermen. Soldaten zijn bij voorkeur boven de achttien en als je jonger bent dan vijftien mag je niet in het leger.
- Artikel 39. **Je hebt recht op slachtofferhulp.**
- Artikel 40. Je hebt recht op een eerlijk proces dat rekening houdt met jouw leeftijd.
- Artikel 41. Als de wetten van een land de rechten van kinderen beter beschermen dan dit Kinderrechtenverdrag, gelden die wetten en niet dit verdrag.

DE MENSENRECHTEN: ALLE RECHTEN VOOR VOLWASSENEN OP EEN RIJ.

Verkorte versie van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.

- Artikel 1. **Iedereen wordt vrij en met gelijke rechten geboren.**
- Artikel 2. **De mensenrechten gelden voor iedereen, waar ook ter wereld.**
- Artikel 3. **Je hebt recht op leven, op vrijheid en op veiligheid.**
- Artikel 4. Slavernij is verboden.
- Artikel 5. Marteling is verboden, net als wrede en vernederende behandeling of bestraffing.
- Artikel 6. **Je hebt het recht om erkend te worden voor de wet, waar je ook bent.**
- Artikel 7. **De wet is voor iedereen gelijk en moet iedereen gelijke bescherming bieden.**
- Artikel 8. **Als je onrecht wordt aangedaan, heb je recht op rechtshulp.**
- Artikel 9. Je mag niet zomaar worden opgesloten of het land worden uitgezet.
- Artikel 10. Als je terecht moet staan, heb je recht op een eerlijke en openbare rechtszaak met een onafhankelijke en onpartijdige rechter.
- Artikel 11. Je bent onschuldig tot het tegendeel is bewezen.
- Artikel 12. **Je hebt recht op privacy en bescherming van je goede naam.**
- Artikel 13. Je mag je vrij verplaatsen in je eigen land, je mag overal naartoe.
- Artikel 14. Als je rechten worden bedreigd, mag je vluchten naar een ander land.
- Artikel 15. Je hebt recht op een nationaliteit.
- Artikel 16. **Je mag trouwen en een gezin stichten met wie jij wilt.**
- Artikel 17. **Je hebt recht op eigendom.**
- Artikel 18. **Je mag je eigen godsdienst kiezen of van godsdienst veranderen.**
- Artikel 19. **Je hebt het recht op informatie en je mag je eigen mening vormen. En je hebt ook het recht om die te uiten.**
- Artikel 20. Je mag lid worden van een vereniging en er zelf een oprichten.
- Artikel 21. Iedereen mag meedoen aan de verkiezingen en zichzelf daarvoor verkiesbaar stellen.
- Artikel 22. **Je hebt recht op de economische, culturele en sociale voorzieningen in je land.**
- Artikel 23. **Je hebt recht op werk en een studie naar keuze.**
- Artikel 24. **Je hebt recht op rust en vrije tijd.**
- Artikel 25. **Je hebt recht op genoeg inkomen om van te leven.**
- Artikel 26. **Je hebt recht op onderwijs.**
- Artikel 27. Je hebt het recht om te genieten van kunst en cultuur.
- Artikel 28. **Landen moeten ervoor zorgen dat de mensenrechten kunnen worden nageleefd.**
- Artikel 29. **Je dient ervoor te zorgen dat ook de rechten van andere mensen kunnen worden nageleefd.**
- Artikel 30. Geen van deze rechten mag worden gebruikt om de mensenrechten te misbruiken.